

SAĞLIKLI BAĞLANMA

Anne-Çocuk İlişkisi

01 OCAK 2019

KEÇİÖREN REHBERLİK ARAŞTIRMA MERKEZİ

İçindekiler

GİRİŞ.....	
KLAVUZ HAKKINDA BİLGİLER.....	
BÖLÜM I.....	
BAĞLANMA KURAMI TARİHÇESİ.....	
BAĞLANMANIN TANIMI VE BAĞLANMA KURAMI.....	
BAĞLANMA TÜRLERİ.....	
BAĞLANMA VE KİŞİLİK.....	
BAĞLANMA EVRELERİ	
BAĞLANMANIN ÖZELLİKLERİ.....	
BAĞLANMAYI KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER.....	
BAŞARILI BAĞLANMA SONUCU GÖRÜLEN DURUMLAR.....	
BAĞLANMAYA YÖNELİK YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	
FARKLI BAĞLANMA STİLİNE SAHİP ANNELERİN ÇOCUKLARIYLA İLİŞKİLERİ.....	
ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ.....	
ANNE-BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ SINIFLANDIRILMASI.....	
ANNE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	
ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI.....	
BÖLÜM II.....	
BAĞLANMA STİLLERİ VE PSİKOSOSYAL GELİŞİM.....	
KAYNAKÇA.....	

Bu yayın Keçiören Rehberlik ve Araştırma Merkezi tarafından “Ergenlerde Yaşam Becerilerini Geliştirme Eğitimi “ kapsamında 2019 yılında basılmıştır. Tüm yayın hakları Keçiören Rehberlik ve Araştırma Merkezi müdürlüğüne aittir. Ücret ile satılmaz.

Çalışma Ekibi

Mesut TORAMAN

Gönül AKGÜL

Ebru OKUL

Tuğba DEMİRBAĞ

Tuğçe ERSİN KURT

Gülçin GÜRSEL ÖZKAN

Fahri UZUN

Nuri VARİŞ

Bu kitapçık Keçiören Rehberlik ve Araştırma Merkezi Okul Aile Birliği tarafından yaptırılmıştır.

ÖNSÖZ

Aile tüm ilişkilerin temelini atıldığı, sosyal ve toplumsal kuralların öğrenildiği ilk yerdir. Bebeklikten itibaren gelişen süreçte çocuğun evde, anne, babası ve kardeşiyle kurmuş olduğu ilişki kalıbı yani aile içi davranış şekilleri çocuğun toplum içindeki rollerde edineceği davranış kalıplarını belirler. Bu davranış kalıplarının oluşmasının en temelinde ise bebeğin annesi ile olan bağlanması yer alır.

Bu kılavuz Keçiören Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nin 2018-2019 eğitim-öğretim yılı; “BAĞLI MI? BAĞIMLI MI? : SAĞLIKLI BAĞLANMA VELİ EĞİTİMİ PROJESİ” kapsamında Anasınıfı ve İlkokul 1 Rehberöğretmenlerine velilerine ve sınıf öğretmenlerine yönelik hazırlanmıştır.

Güvenli bağlanma ve dengeli duygusal gelişim, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimi ve geleceği bakımından en değerli sosyal kapitaldir. Bu kılavuz kitapçıkta bahsedilen olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik erken dönem programlarının farklı gelişimsel risk gruplarında da (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, yaygın gelişimsel bozukluklar, duygu-durum bozukluğu gibi) etkili olması, eğitim programı olarak çocukları koruma ve sağlıklı gelişim güzergâhına yönlendirme bakımından önemli birer kaynak olarak görülmektedir.

Çalışmamızda emeği geçen çalışma arkadaşlarıma, eğitimleri özveri ile gerçekleştiren ekipteki rehber öğretmenlerimize teşekkür ederim. “Ergenlerde Yaşam Becerileri” Eğitimi ile ilgili hazırlamış olduğumuz bu çalışmanın okullarda görev yapan meslektaşlarımıza faydalı olmasını dilerim.

Saygılarımla

Mesut TORAMAN

Kurum Müdürü

Yaşamın ilk üç yılı sosyal ve duygusal becerilerin gelişmesi bakımından en kritik dönem olarak kabul edilir. Bu dönemde çocuğun anne ile kurduğu ilişkinin kalitesi, onun bebeklikten başlayarak tüm yaşamı boyunca duygusal ve sosyal gelişimini etkiler. Bu nedenle, erken dönemde olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik eğitici programların geliştirilmesi ve uygulanması toplum ve ülke yararı bakımından öncelikli önem arz etmektedir.

Bebekle bakım veren arasında gelişen bağlanma sürecinde, güvenli bağlanma bebekte güven duygusunu geliştirirken, bebeğin ileriki dönemindeki ilişkilerini de etkilemektedir. Kuramcılara göre sosyal ilişkilerin başlangıç noktasını oluşturan anne-bebek bağlanması gelecekteki ilişkiler için anahtar rol oynamaktadır. Bakım veren anne rolündeki kişinin ya da annenin, kendi yaşam deneyimleri, mizaç özellikleri, kendi ailesi ve annesi ile olan ilişkisi, hayata dair gözlemleri de anne bebek bağlanmasında çok etkin rol oynamaktadır.

Aile tüm ilişkilerin temelini atıldığı, sosyal ve toplumsal kuralların öğrenildiği ilk yerdir. Bebeklikten itibaren gelişen süreçte çocuğun evde, anne, babası ve kardeşiyle kurmuş olduğu ilişki kalıbı yani aile içi davranış şekilleri çocuğun toplum içindeki rollerde edineceği davranış kalıplarını belirler. Bu davranış kalıplarının oluşmasının en temelinde ise bebeğin annesi ile olan bağlanması yer alır. Erken dönem eğitici programlarının oldukça önemli olduğu göz önüne alındığında, toplumdaki pek çok sosyal sorun aslında çocukların hızlı gelişim gösterdikleri bu kritik yıllarda yeterli desteği alamamalarından kaynaklanmaktadır. Erken dönemde yapılacak sistematik ve etkili desteğin olumlu sonuçları başta bilişsel ve fiziksel gelişim olmak üzere, okul başarısından ileri yıllarda daha iyi iş olanaklarına, verimliliğin artması ve sağlık giderlerinin azalması gibi pek çok sosyal ve ekonomik alanda kendini gösterir (Orta ve Sümer, 2016). Olumlu sosyal ve duygusal becerilerin erken dönemde kazanılması yaşam boyu kullanılan değerli bir öz kaynak olarak çocuğu okula, iş hayatına, sağlıklı kişilerarası ilişkilere ve ebeveynliğe hazırlamaktadır. Toplumumuzda, başta dezavantajlı kesimler olmak üzere tüm sosyal kesimlerindeki annelere erken dönemde duyarlık davranışı kazandırılması sağlıklı bağlanma açısından önemlidir.

Özetle, güvenli bağlanma ve dengeli duygusal gelişim, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişimi ve geleceği bakımından en değerli sosyal kapitaldir. Bu kılavuz kitapçıkta bahsedilen olumlu ebeveyn davranışlarını artırmaya yönelik erken dönem programlarının farklı gelişimsel risk gruplarında da (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, yaygın gelişimsel bozukluklar, duygu-durum bozukluğu gibi) etkili olması, eğitim programı olarak çocukları koruma ve sağlıklı gelişim güzergâhına yönlendirme bakımından önemli birer kaynak olarak görülmektedir.

KLAVUZ HAKKINDA BİLGİLER

Sağlıklı bağlanma eğitiminin amacı, tüm ilişkilerin temelini atıldığı, sosyal ve toplumsal davranış kalıplarının öğrenildiği ilk yer olan ailede sosyal ve duygusal gelişimin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlamak amacı kişi ile çocuk arasındaki iletişim ve ilişki şeklini düzenleyebilmeyi amaçlayan bir veli eğitimi olarak tek modül 2 bölüm şeklinde oluşturulmuştur. Birinci bölüm eğitimi vererek modülü uygulayacak olan rehber öğretmene detaylı kuramsal ve bilimsel bilgi vermek amacı ile oluşturulmuştur. Bu bölüm içerisinde vurgulanacak konular; bağlanma ve bağlanma stilleri, anne baba tutumları ve psikososyal gelişim kuramıdır. İkinci bölüm hedeflenen eğitimin planlandığı ve bu eğitimin adım adım anlatıldığı sekiz basamaktan oluşmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde, ilk bölümde verilen bilgilerin velilere aktarılması için planlanmış 8 basamaktan oluşan bir modül bulunmaktadır. Eğitiminin bu basamakları takip ederek açıklamalara uygun bir şekilde eğitimi vermesi planlanmıştır.

Bebeğin ya da çocuğun anne, babası ve kardeşleriyle olan ilişkileri, aile içi davranış şekilleri çocuğun toplum içindeki rollerde edineceği ve sergileyeceği davranış kalıplarını belirler. Bu nedenle çocuğun psikososyal gelişimi açısından da bakım veren ile kurmuş olduğu ilişki ve iletişim şekli okul ortamı başta olmak üzere gelecekteki ilişkileri içinde anahtar rolü oynamaktadır.

İlkokul tecrübesinin yaşandığı dönemlerde çocuklarda görülen okula gitmeyi ve arkadaşlarla birlikte olmayı reddetme davranışı anne çocuk ilişkisinde bağımlı olmanın sosyal ortama uyumu zorlaştırdığını göstermektedir. İlkokul tecrübesini bu şekilde deneyimlemenin çocuğun ilerleyen dönemlerindeki yaşantılarını, ilişkilerini ve kişilik gelişimini olumsuz etkileyebileceği bağlanma üzerine yapılan çalışmalarda vurgulanmıştır.

Anneden ayrılmakta istekli olmayan çocuğun kendi becerileri ve yeterliliği ile ilgili algısının yeterince gelişmediği vurgulanmaktadır. Bütün istekleri yapılan, öz bakım becerileri gelişmemiş bir çocuk bu sorumlulukları üzerine alma konusunda istekli olmayacaktır. Sınırları belirlenmemiş bir aile ortamında yetişen çocuk için okul kurallarını anlamak ve uygulamak konusunda zorlanabileceğinden okulu sevmeme ve okula gitmek istememe ya da arkadaşları ile geçinmekte güçlük yaşama sorunları görülebilmektedir. Çocuklarımızın okulla ve diğer sosyal alanlarla uyum içinde olmamasının bu alanlarda zorlanıyor olmasının altında, ebeveynleriyle kurmuş oldukları ilişki ve iletişime bağlı olarak gelişen bağlanma şekillerinin etkisinin olduğu bilinmektedir. Tüm yaşamları boyunca karşılaştıkları bu sorunlar psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir.

Bireyin sağlıklı bir kişilik gelişimi gösterebilmesi için evrelerin sağlıklı bir şekilde geçilmiş olması gerekmektedir. Bir evredeki kriz tam olarak çözümlenemezse birey o döneme takılıp kalır. Yaşamın daha sonraki dönemlerinde de bu kriz çözümleninceye kadar sorun yaratır. Bunlara örnek vermek gerekirse güvensizlik bebeklik çağı krizi, kimlik karmaşası ise ergenlik dönemine ait bir krizdir. Bu

KEÇİÖREN REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ 2019

krizlerin başarılı bir şekilde atlatılmaması hem içinde bulunulan dönemi hem de sonrasını olumsuz etkilemektedir. Anne, baba ve öğretmenlerin hatta çocukla sürekli iletişim halinde olan diğer yetişkinlerinde bu kuramı ve evreleri biliyor olması çocuklarının, çevrelerinin ve kendilerinin davranışlarını daha kolay anlamlandırabilmesi adına önemlidir.

Bu eğitim modülünü ve kılavuzu hazırlamanın amacı öğretmenlere ve ailelere işlevsel bilgiler sunarak çocuklarda gözlenen davranışların analiz edilmesini kolaylaştırmak ve sorunların çözümü için üretilecek fikirlere bilimsel bakış açısından yararlanılarak destek sunmaktır. Kılavuzun içeriği okul rehberlik öğretmenlerine hitap edecek düzeyde akademik ve kuramsal bilgiler ağırlıklı olarak hazırlanmıştır. Eğitimi velilere verecek olan öğretmenin 8 basamaktan oluşan modülü takip etmesi ve sade, anlaşılır, net bir dil kullanması beklenir.

BÖLÜM I

BAĞLANMA KURAMI TARİHÇESİ

Anne ve çocuk arasındaki ilişkiyle ilgili ilk teoriler Freud tarafından ortaya atılmıştır. Freud'un psikoseksüel gelişim kuramında anne ile bebek arasındaki ilişkiden ve çocuğun içgüdülerinden bahsedilmektedir. Freud'un yakın arkadaşı ve bir dönem birlikte çalıştığı Erikson ise daha sonra Freud'dan ayrılarak geliştirdiği psikososyal gelişim kuramında içgüdülerin öneminin çocuğun kişiliğinde çok da önemli olmadığını, özellikle erken çocukluktaki anne ile bebek arasındaki kurulan ilişkinin çocuğun kişilik gelişimini çok daha fazla etkilediğini belirtmiştir. Erikson ile birlikte çocuğun gelişimi üzerine olan teoriler giderek anne ve bebek ilişkisine doğru kaymıştır. Yine Psikanaliz ekolünün içinden gelen Mahler özellikle yaşamın ilk üç yılı üzerinde önemle durmuş ve bu yılları ayrılma-bireyselleşme olarak tanımlamıştır. Psikanaliz ekolünden gelen nesne ilişkileri kuramının temsilcisi olan Klein ise özellikle anne ile bebek arasındaki ilişkide bebeğin fiziksel ihtiyaçlarının önemine ve bebeğin annenin memesinden kopma sürecine özellikle vurgu yapmıştır.

Bağlanma kavramı ise ilk kez yine psikanaliz ekolünden gelen Bowlby tarafından kullanılmış ve ortaya attığı tezler bir süre sonra Ainsworth'la birlikte yaptığı araştırmalarla birlikte bir kurama dönüşmüştür. Kuramın pratiğe dökülmesini ise Bowlby'le beraber çalışan Mary Ainsworth sağlamıştır (Yörükkan, 2011). Bağlanmanın gözlenebilir ve ölçülebilir hale getirilmesiyle birçok araştırmacı (Hazan ve Shaver 1994; Knox, 1999; Main, Kaplan ve Cassidy, 1985) bağlanmayla ilgili değişik konularda çalışmalar yapmış ve kurama katkılar sağlamıştır. Aşağıda bebek ve annesi arasındaki ilk yaşantıları ele alan ve bağlanma kuramının da etkilendiği bu teorilerden birkaçı özetlenmiştir:

Freud'un Teorisi: Freud'a göre bağlanma bedensel ihtiyaçlardan kaynaklanmaktadır. Bebeğin annesine bağlanmasını annenin onu doyurması ile ilişkilendirerek anlatmaktadır (Seven, 2006). Freud, anneyi tek, eşsiz, tüm yaşam için değiştirilemez olarak kurulan ilk ve en güçlü sevgi objesi ve daha sonraki ilişkiler için de ilk örnek olarak tanımlamıştır (Ainsworth, 1969). Ancak bu teori "bebeklerin niçin başka insanları ilginç buldukları sorusunu cevaplayamamaktadır" (Seven, 2006).

Lorenz'in Teorisi [basımlama (imprinting)]: Basımlama, bazı kuşların yumurtadan ilk çıktığı anda çevresinde hareket eden ilk nesneye bağlanıp sürekli o nesneyi izlemelerine verilen isimdir. Lorenz ilk gözlemine kaz civcivleri üzerinde yapmıştır; civciv yumurtadan ilk çıktığında Lorenz yürümüş ve civciv onu izlemiştir. Daha sonra civcivin annesi onun yanına geldiği halde civciv Lorenz'i izlemeyi bırakmamıştır (Cüceloğlu, 2000). Civciv doğumdan 13-16 saat arasındaki üç saatlik bir zaman süresi içinde hareket eden nesneye bırakılırsa basımlama en iyi şekilde gerçekleşir. Bu devre geçtikten sonra basımlama geçen zamana oranlı olarak gittikçe zorlaşır. Bu devreye "kritik dönem" adı verilir (Cüceloğlu, 2000).

Harlow'un Teorisi: Harlow, maymunları doğumdan hemen sonra annelerinden ayırmış ve yapay annelerle büyütüştür. Yavru maymunların kafesine, biri telden yapılmış ve üzerinde süt şişesi bulunan, diğeri yalnızca yumuşak kumaştan yapılmış ve ısıtılmış iki "anne" konmuştur. Araştırmacılar yavru maymunların süt vermeyen ama sıcak ve yumuşak anneyi tercih ettiklerini, korktuklarında da ona sarıldıklarını görmüşlerdir. Bu sonuç bağlanma ilişkisinde ana maymunun açlık giderilmesiyle ilişkisinin gerekli olmadığını ve böyle bir ilişkinin bağlanma ilişkisinin kurulması için yeterli olmadığını göstermiştir. Gerçek ana-yavru ilişkisinden yoksun büyüyen maymunlar, ilerde kendi cinslerine has bazı davranışları gerçekleştirmede sorun yaşamışlardır. Bu bulgular Bowlby'nin ilk bağlanma ilişkisinden yoksunluğun, sonraki ilişkilerin niteliğini etkileyeceği doğrultusundaki savını desteklemiştir. Harlow'un araştırması, fiziksel temasın anne yavru bağlanmasının kurulmasında önemli olmakla birlikte, tek ve en önemli etmen olmadığını göstermiştir (İlaslan, 2009).

Bowlby'nin Teorisi: Bugün en baskın olan bağlanma teorisidir (Seven, 2006). Bowlby (1982)'e göre, bağlanma duygusal bir bağıdır. Bu bağ, rahatlığı, korumayı ve güvenliği içermektedir. Bağlanma davranışının emme, tutma, gülme gibi içgüdüsel tepkilerden oluştuğunu ve bunun anneyi bebeğe bebeği de anneye yaklaştırdığını söylemektedir (Bretherton, 1992). Bowlby (1969), insanların tuhaf, karanlık, tehlikeli ve bilinmeyen şeylerden korktuklarını ve bunlarla mücadele edebilmek için birinin desteğine ve yakınlığına ihtiyaç duyduğunu, bunun için herkesin bir bağlanma donanımıyla dünyaya geldiğini söylemektedir.

Bebeklerin bağlanma figürleri ortadan kalktığında üç temel tepki gösterdikleri söylenmektedir. Birincisi; ağlayarak durumu protesto etmek, ikincisi; umutsuzluk ve yas tepkileri, üçüncüsü ise; bağlanmanın çözülmesidir (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby (1982), bağlanma ilişkilerinin işlevlerini ve bağlanmanın üç özelliğini belirtmiştir. Birincisi; bakım verene (anneye) yakın olma, ikincisi; çevreyi keşfederken ve yeni şeylere başlarken destek alabileceği "güvenli üs" olarak anneyi kullanma ve üçüncüsü; bebeğin rahatlık, koruma ve destek için anneye güvenmesini sağlayan bir sığınak olmasıdır.

BAĞLANMANIN TANIMI VE BAĞLANMA KURAMI

Bowlby'e göre bağlanma, birincil güdülenme sistemidir ve diğer güdülenme sistemleriyle ilişkilidir. Bebek, dünyaya geldiğinde genetik olarak programlanmış bir bağlanma ilişkisinin içine doğar. Bağlanma, doğuştan gelen ve biyolojik uyuma yönelik güdüleme özelliği olan temel bir sistemdir. Bu sistem bebeği, seçici bir biçimde az sayıda bağlanma ilişkisi kurmaya yöneltir. Bağlanma ilişkileri bebeği;

1. Bağlanma figürüne (bakım veren kişi) yakınlaşmaya,

2. Rahatsız edici bir uyarım sırasında bağlanma figürü (bakım veren kişi) tarafından yatırılabilirliği güvenli bir liman aramaya,
3. Bağlanma ilişkisine dair olumlu bir içsel temsil oluşturmaya yönlendirir.

Kendilik ve öteki bağlamında kurulan bu olumlu içsel temsiller, dünyayı keşfetme ve gelecekte yaşayacağı olumsuz durumlarda kendi kendini yatıştırma gücünü bulabileceği güvenlik ve iyilik duygusu barındırmalıdır (Bowlby, 1969).

Bebekler bakım veren kişi ile etkileşimi sağlamaya yardımcı çeşitli davranışlarla dünyaya gelirler. Bunlar emme, izleme, dokunma, gülümseme ve ağlamadır. Bebek doğumda hiçbir zaman bir *tabula rasa* (boş levha) değildir. Bağlanma sürecini dönemler halinde belirtecek olursak; 8-12 haftaya kadar bebekler anneden gelen uyarıcılarla hareketlenirler. Çevresiyle kendisini henüz ayırt edebilecek zihinsel fonksiyonları yoktur. Bağlanmanın ilk işaretleri 8-12 haftadan 6. aya kadar uzanır. Bu dönemde bebekte yoğun bir izleme, yüze odaklanma davranışı görülür. Bebekler 6. aylarında ilk bağlanma davranışını gösterirler ve 12. ayındaki bebeklerin bir figüre bağlandıkları görülmektedir. Bebeklerin ilk bağlanma davranışları yabancılama, yabancı yanında bağlandığı figürü arama, güvenli üs olarak figürü kullanmadır. Bu sürecin bazen 24. aya kadar uzayabileceği 24. aydan sonra ise diğer bireylere yöneldiği görülmektedir (Bowlby, 1969).

Bağlanma kuramının ilk uygulayıcıları Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978) güvenli üs davranışlarını anne duyarlılığı kavramı ile açıklamışlardır. Anne duyarlılığı ebeveynin çocuğun duygusal işaretlerini zamanında algılama, doğru yorumlama ve bu işaretlere uygun cevap verme becerisi olarak tanımlanmaktadır.

Bağlanma figürü, çocuğun güvenlik ve rahatlık ihtiyacını karşılamak için psikolojik olarak çocukla uyum halinde olmalı ve çocuğun yakınlık ve temas ihtiyacını karşılamalıdır (Çamurlu-Keser, 2006). Bowlby (1969, 1973, 1980) üç çeşit uyarının tehlike olarak algılandığını ve bağlanma davranışını tetiklediğini söyler. Bunlar; bebeğin içsel durumu (acı gibi); bakıcı davranışı (reddedilme algılanması gibi) ve çevresel durumlardır (korkutucu olaylar gibi) (Alexandler, Feeney, Hohaus, ve Noller, 2001).

Ainsworth (1989)'a göre, bağlanma olabilmesi için kurulan ilişkilerdeki bağın duygusal olması, sürekli olması, ayrılmadan sonra stres yaşanması, tekrar bir araya gelindiğinde memnuniyet duyulması ve kayıpta yas yaşanması gerekmektedir. Anne ve bebek arasında gelişen bağlanma ilişkisinde karşılıklılık vardır (Goulet, Bell, St- Cyr Tribble, Paul ve Lang, 1998).

İçsel Çalışma Modeli

Bowlby'e göre içsel çalışma modeli bağlanma figürünün, benliğin, çevrenin ve bireyin yaşantılarına dayalı birtakım *zihinsel temsiller* içermektedir. Bowlby bunlara "temsili modeller" veya "içsel çalışma modeli" adını vermektedir. Bu modeller, bireyin geleceği önceden kestirmesine, planlar yapmasına ve uygun davranışlarda bulunmasına hizmet etmektedir (Görgü, 2015).

Çocukların kendilerine ilişkin bilgi edinmek için fazla araçları olmadığından bağlanma figürleriyle ilişkileri önemli bir referans noktasıdır. Eğer değer görür ve ihtiyaçları karşılanırsa çocuk kendini değerli ve özel hisseder. Ancak ihmal edilir ya da reddedilirse kendilik temsili değersizleşir. Bağlanma modeli kişisi ile kendilik modeli, birbirlerini tamamlayıcı biçimde karşılıklı gelişme eğilimindedir (Hazan ve Shaver, 1994). Bowlby'e göre bebek yaşamının ilk yılının sonlarına doğru "kendi iç dünyasını" inşa etmeye başlamakta ve ikinci ve üçüncü yılda bunu daha etkili bir şekilde gerçekleştirmektedir. Birey için bir mayalanma, şekil kazanma dönemi içermekte olan bu model, kişinin daha sonraki yaşantısında başkalarıyla kurduğu ilişkilerinde kendisini ve başkalarını algılamasında bir yol gösterici rolü oynamaktadır (Yörükan, 2011).

BAĞLANMA TÜRLERİ

Bowlby'nin kuramını temel alarak Ainsworth ve ark. (1978) yılında "Yabancı Durum/Ortam Testini" uygulayarak çok önemli deneysel sonuçlara ulaşmışlardır. Bu testte 12 ile 18 ay arasında çocuklar anneleriyle birlikte oyuncakların dolu olduğu bir odaya alınmakta daha sonra çocuk yalnız bırakılmakta, sonra anne tekrar odaya geri dönmektedir. Dikkat edilen hususlar çocuğun anneye birlikteyken yabancı odayı araştırıp araştırmadığı, oyuncaklarla ne şekilde ilgilendiği, annenin odadan çıkmasına nasıl tepki verdiği, anne odadan çıktıktan sonra ne yaptığı ve anneye geri dönüşünde nasıl karşıladığıdır. Gözleme dayalı bu yöntem kullanılarak anne-çocuk ilişkisinde bağlanma davranışını sistematik olarak gözleyerek bireysel farklılıkları ortaya çıkarmışlardır. Çalışmalar sonucunda Ainsworth ve arkadaşları 3 değişik bağlanma şekli tanımlamışlardır. Bunlar; güvenli bağlanma, kaçınmacı bağlanma ve kararsız bağlanmadır.

Güvenli Bağlanma; Temel özellikleri oyun esnasında aktif olmaları, anne çıktıktan sonra kısa bir süre üzülmeleri ve temas aramaları, anne döndükten sonra kolaylıkla rahatlamaları ve kısa sürede oyuna dönmeleridir.

Kaçınmacı Bağlanma; Çocukların yaklaşık %20'sini oluşturmuştur. Özellikle ikinci kısa süreli ayrılıktan sonra yeniden birleşme sırasında kaçınırlar. Bir yabancıya kendi annelerine davrandıklarından daha dostça bir tavır içerisinde davranırlar.

Kararsız Bağlanma; Bebeklerin yaklaşık %10'nu oluşturmuştur. Yakınlık ve temas kurma ile onunla etkileşim ve temasa direnme arayışı arasında kararsızdırlar. Bazıları diğer bebeklere göre belirgin

şekilde daha öfkeli dirler, bazıları daha pasiftir. Bu bebeklerin ev gözlemleri ise yapılan testin adeta sağlamlasını yapar niteliktedir.

Güvenli bağlanmış olan bebekler ister anksiyete ve kaçınma ister dirençli grupla karşılaştırıldıklarında davranışlarındaki farklılıklar çarpıcıdır. Güvenli bağlanan bebeklerin ilk yıllarının son çeyreğindeki ev davranışları diğer iki grupla karşılaştırıldığında durum şöyledir. Bu grup bebeklerin oynarken ya da keşifleyken güvenli bir üs olarak annesini kullanması olasıdır. Ondan uzaklaşma ölçüsüne göre onun hareketlerini izleyecek ve zaman zaman yeniden ona doğru yönelecektir. Görüntü, keşfetme ve bağlanma arasında mutlu bir denge görünürdür.

Anksiyete ile bağlanan bebeklerin hiçbiri böyle bir denge göstermemişlerdir. Bazıları pasif olma, daha az keşfetme ve/veya daha seyrek temas kurma eğilimindedirler. Bu, stereotipik hareketlerin daha sık gözlemlendiği bebekler arasındadır. Anksiyete ile bağlanmış olanlar keşfetme ile meşgul olurlar fakat güvenle bağlanmış olandan daha kısa yaparlar ve sürekli annelerinin nerede olduğuyla ilgilenirler. Annelerine yakın kalmaya ve temas halinde olmaya daha istekli olmalarına rağmen böyle davranmak onlara mutluluk vermiyormuş gibi görünürler.

Güvenle bağlanan bebekler diğer gruptakilere göre daha az ağlamışlardır. Anne odadan ayrıldığında güvenli bağlanan bebekler üzgün değildirler ve anne döndüğünde onu hemen ve mutlulukla karşılamışlardır. Kucağa alınmaktan hoşnutturlar ve tekrar kucaktan indiklerinde oynamaya devam ederler ve bu durumdan memnundurlar. İlk yılın sonuna doğru anksiyete ile bağlanmış olandan daha az ağlamanın yanında annesiyle daha çeşitli ve daha incelikli iletişim araçları geliştirmişlerdir. Dahası annesinin söylediği istek ve direktifleri karşılamada daha işbirlikçidirler ve karşı çıktığında öfke ifadeleri daha az olasıdır.

Annelerine anksiyete-kaçınmacı bağlanan bebeklerin ev davranışları incelendiğinde anneye yakın bedensel temas kurmakla ilgili tipik yaklaşma-kaçınma uyumsuzluk belirtisi gözlenmiştir. Örneğin bu gruptaki bir bebek anneye yaklaşabilir fakat sonra durur veya geri çekilir ya da başka bir yöne doğru sapar. Annesi yakındayken ona dokunmama eğilimindedir ve eğer dokunmuşsa muhtemelen sadece ayak gibi periferal bir kısma dokunacaktır. Kucağa alındığında annenin bedeninde rahatlaması pek olası değildir. Fakat tekrar aşağı indirildiğinde itiraz etmesi ve tekrar alınmak istemesi diğer bebeklerden daha olasıdır. Ayrıca anne odadan çıktığında annesini izlemek olasılığı diğer bebeklerden daha yüksektir. Bu bebeklerin ayrıca diğer gruplardaki herhangi bir bebekten daha fazla öfkeli davranma eğilimindedir. Uyandığında bu tür bir öfke nadiren anneye yönelir daha çok birkaç fiziksel objeye yeniden yönlendirir. Bunun yanında bir duygu gösterisi ya da belirgin bir neden olmadan anneye vurma ya da ısırma gösterdiği durumlar vardır.

Dirençli/kararsız bağlanma tarzı gösteren bebekler ise daha fazla uyuşmazlık gösterdiler. Anneye temastan kaçınmak yerine bu grubun bebeği bunun fazlasını istiyor ve özellikle ondan ayrı oynarken annesi onun ilgisini çekme girişiminde bulunuyorsa öfkeli ve dirençli görünümündedir. Bununla uyumlu olarak diğer çocukların aktif bir şekilde oynuyor olacağı durumlarda özellikle pasif davranabilirler. Daha sonra bu 3'lü sınıflandırmaya düzenlenmemiş / örgütlenmemiş bağlanma örüntüsü olarak adlandırılan dördüncü bir grup daha eklenmiştir. Bu gruptaki bebekler, yabancı ortamda, belli bir grupta sınıflanmasını engelleyen davranışlar sergilemişlerdir. Kaygılarıyla baş edecek belirli bir stratejiye sahip olmayan bu bebeklerde kaçınan ve kararsız davranış örüntülerinin bir karışımı gözlenmektedir. Araştırmacılar bu bebeklerin annelerinin istismar edici ve depresif bir tutum sergilediklerini göstermektedir (Berlin ve Cassidy, 2003).

Main, çocuklarda gözlenen bu üç temel bağlanma örüntüsünün doğrudan annenin (ya da ilk aylarda bakım veren kişinin) tepki ve duyarlılığındaki tutarlılıkla ilişkili olduğunu belirtmektedir. Main'e göre, ebeveynin çocuğun stres belirtilerine ve ihtiyaçlarına tutarlı olarak karşılık vermesi güvenli bağlanmayla, tutarlı olarak tepkisiz kalması ya da cevap vermemesi kaçınan bağlanmayla ve tutarsız olarak cevap vermesi de kaygılı kararsız bağlanmayla ilişkilidir. Bu görüşleri destekler şekilde erken yaşlardaki çocukları (genellikle 1-3 yaş arası) ve annelerini birlikte inceleyen ilk çalışmalar güvenli bağlanan çocukların annelerinin daha sıcak/duyarlı olduklarını ve çocukları ile uyumlu ve senkronize bir şekilde etkileşimde bulduklarını göstermiştir. Kaçınan bağlanmaya sahip çocukların annelerinin çocuklarıyla seyrek fiziksel temasta buldukları, duygusal olarak soğuk oldukları ve çocuklarına karşı genel olarak reddedici davrandıkları bulunmuştur. Kaygılı kararsız çocukların annelerinin ise çocukları ile senkronize olamadıkları, tutarsız, şaşkın ve kaygılı davrandıkları gözlenmiştir (Main ve ark., 1985).

Bağlanma Davranışının Genel Özellikleri

Bowlby (1973)'e göre, bağlanma davranışının bazı karakteristik özellikleri vardır. Bunlar;

a) Özellik/Seçilen Kişi: Bağlanma davranışı, bir ya da birkaç özel kişiye yönelen bir davranıştır. Niçin o kişilerin seçildiği bellidir.

b) Süre: Bağlanma yaşam boyu devam eder. Ergenlik döneminde bağlanma davranışı zayıflıyor gibi görünse de ya da yeni bir ilişkiye kaysa da zamanla davranış format değiştirerek yaşamda yer almaktadır. Erken yaşlarda geliştirilen bağlanma, kolaylıkla şekil değiştirmemekte ve genel olarak yaşamın her aşamasında etkisini göstermektedir.

c) Duyguların İlişkisi: Bağlanma davranışının geliştiği süre boyunca, davranışla birlikte birçok duygu baş göstermekte ve duygular yeni ilişkilerde tekrar yaşanmaktadır. Örneğin, anne ile çocuk arasında

oluşan bağlanma davranışlarında yaşanan duygunun benzerini yetişkinlikte aşık olunca yaşamak, kaybetme tehlikesinin her zaman acı ve elem vermesi, kaygı ve anksiyete yaratması, kurulan bağın güvenlik kaynağı olarak görülmesi, bu duygularla baş etmede kullanılması ve bağın yeniden kurulmasının zevk kaynağı olarak yaşanması gibi.

d) Ontogenetik: Bağlanma davranışı, yaşamın ilk 9 ayı boyunca gelişir. Bebek tercih ettiği bağlanma modeli ile ne kadar çok duygusal ve sosyal etkileşime girerse, o kadar çok o kişiye bağlanır. Bu nedenle, bebeğe her kim gerekli bakımı veriyor ve kim bu yaşantıyı yaşıyorsa, o kişi “bağlanma modeli” olur. Bağlanma davranışı üçüncü yılın sonuna kadar aktifliğini korumaktadır.

e) Öğrenme: Bağlanma gelişiminde çocuk, tanıdığını ayırmayı geliştirdiği bağlar sayesinde öğrenmektedir. Geleneksel ödül ve cezalar bağlanma davranışında sadece küçük bir rol oynar. Öyle ki bağlanma modelinden sürekli ceza gelse bile bağlanma gelişmektedir.

f) Organizasyon: Yaşamın ilk yıllarından itibaren bağlanma davranışı karışık davranış sistemi olarak ve karşılıklı şekilde gelişmektedir. Bağlanma davranışı, çocuğun kendisini ve dünyayı/diğerlerini temsil ettiği modelleri oluşturur ve zihinsel temsiller sürekli organize haldedir. Bu sistem bazı koşullarda (annenin olmadığı durumlar, yabancı ile kalma, açlık, korku, yorgunluk) aktifleşir ve bazı özel kişilerle etkileşime girme (anneyi görme, sesini duyma, fiziksel temas, konuşma vb.) sonunda da bu aktiflik sonlandırılır.

g) Biyolojik Fonksiyon: Bağlanma davranışı, bütün memeli türlerinde oluşmaktadır.

Formları ve detayları farklı olmakla birlikte, hepsinin yaşamsal fonksiyonu aynıdır. Bağlanma modeline göre fiziksel yakınlık kurmak, korunma duygusunu sağlamak ve yaşamda kalmak. Bunlar tüm memelilerde görülmektedir (Görgü, 2015).

Bağlanma Davranışına Etki Eden Faktörler

Bowlby (1969) güvenli bağlanma davranışına katkı sağladığını düşündüğü annelik davranışlarını Ainsworth’un listelediğini belirtmektedir. Bunlar:

(1) Annenin bebeği tutarak gerginliğini alabilmesiyle birlikte özellikle ilk altı ay boyunca anne ve bebek arasında sık ve devam eden fiziksel temas;

(2) Bebeğin sinyallerine annenin duyarlılığı ve özellikle bebeğin ritmiyle uyum içerisinde müdahalelerini zamanlayabilme;

(3) Bebeğin kendi eylemlerinin sonuçlarından bir anlam çıkarabilecek kadar düzenlenmiş bir ortam. Ayrıca bunların bir sonucu olan diğer koşul, anne ve bebeğin ortaklaşa buldukları karşılıklı haz.

Anne ve bebek bağlanmasını olumsuz etkileyebilecek faktörler ise şöyle sıralanmıştır; bebeğin aşırı ağlaması, görünüşleri ciddi derecede bozulmuş/fiziksel olarak kusurlu bebekler, çocukların davranışlarına duyarlı olmayan anne davranışları ve annede var olan psikiyatrik rahatsızlıklardır (Görgü, 2005).

Yetişkinlikte Bağlanma

Bowlby (1969) bağlanmanın yaşam boyu devam ettiğini ve erken yaşlarda oluşan zihinsel modellerin fazla bir değişime uğramadan yetişkinlikte de işlev gördüğünü ileri sürmektedir. Bowlby'nin teorisine göre; bebeklikteki bağlanma ilişkilerinin doğası, bireylerin kişilerarası ilişkilerinde, yetişkinlikteki duygusal ilişkilerinde, ebeveyn olunca çocuklarıyla ilişkilerinde gözlenir. Tüm ilişkilerin temeli aynı olduğu için, yaşamın her dönemindeki ilişkiler ve nitelikleri benzerlik göstermektedir. Ainsworth (1992)'nin çalışmaları bunları destekler niteliktedir. Ona göre yetişkinlikteki her türlü ilişkide de "güvenli sığınak" temel element olmakla birlikte, ilişkilerin şeklini belirlemektedir. Birey, ilişkilerinde güvenlik ve rahatlık aramakta ve partnerinden de böyle bir beklenti içerisine girmektedir. Eğer bunları elde ederse, dikkatini ve enerjisini, keşfetme ve diğer aktivitelere yönelmektedir.

Bağlanma modelinin fiziksel olarak hazır olmaması, çocuğun keşfetme davranışını sekteye uğratmakta ve çocuğun gelişim görevlerine ilişkin becerilerini geliştirmesine engel olmaktadır. Yaşla birlikte kişi, bağlanma modelinden zaman ve mekan açısından uzak kalmayı baş edebilir ancak çocuklukta bağlanma modeli ile yaşanan yaşantılar ve tecrübeler, bağlanma modelinin ulaşılabilir olup olmadığına dair kaygılar ve bunlar doğrultusunda geliştirilen kendine ve diğerlerine ait zihinsel modeller, ergenlik ve yetişkinlikte bile olgunlaşmama, aşırı bağımlı olma, ilişkilere saplantılı şekilde yapışma, yeni bağlanma modeli ile aşırı meşgul olma buna karşın çevre ile sınırlı şekilde iletişimde olma şeklindeki davranışlarla kendini göstermektedir (Bowlby, 1973). Yetişkinlerde bu sorun rolün değişimi şeklinde kendini göstermektedir. Yetişkin, çocuğuna kendi bağlanma modelinden beklediği beklentileri yüklemekte, kendisi çocukmuş gibi davranmakta; çocuğunun da ebeveyn gibi davranış geliştirmesini beklemektedir. Bu durumda, çocuğuna yapışırçasına bağlanmakta ve ondan güven elde etmeye çalışmaktadır (Hazan ve Shaver, 1987).

Yetişkin bağlanma sistemlerini değerlendirmek için yapılan çalışmalarda Ainsworth ve ark., (1978) temel alınmıştır. Main ve ark., (1985), yetişkinlerle yaptıkları çalışmada çocuklukta bağlanma stillerinin yetişkin yaşamında kişilerarası ilişkilere etkisini incelemişlerdir. Sonuçlara göre yetişkinler güvenli, kayıtsız ve saplantılı bağlanma şeklinde 3 farklı tip olarak tanımlamışlardır. Bu tipler Bowlby ve Ainsworth'un tanımladığı üç bağlanma stilinin yetişkinlikte de devam ettiğini gösterir niteliktedir.

Çalışmalar sonucunda yetişkin bağlanma stillerine ilişkin elde edilen bulgular şöyledir; güvenli bağlanma geliştiren bireylerin diğerlerine göre hem duygusal ilişkilerinde hem de çocuklukta

ebeveynleriyle olan ilişkilerinde daha olumlu yaşantı ve inançlara sahip oldukları saptanmıştır. Bu bireyler, çocukluk yaşantılarını tutarlı ve inanılır şekilde ifade etmekte ve bu yaşantıların gelişimine katkısı hakkında iç görü geliştirmektedir. Ayrıca güvenli bağlanma ile güven, samimiyet ve yakınlık ile olumlu, kıskançlıkla olumsuz yönde ilişki bulunmuştur. Kayıtsız/kaçıngan bağlanma geliştiren bireyler ise çocukluk ilişkilerini inkar etmekte, hatırlamakta güçlük çekmekte ya da olayları ve/veya insanları idealize etme eğilimine girmektedir. Saplantılı bireyler, yaşantılar hakkında karışıklık yaşamakta, aileleri ile olan ilişkilerine dair aktif olarak öfke yaşamakta ya da öfkeyi pasif hale getirerek onları memnun etmeye çalışmaktadırlar (Main ve ark., 1985).

Yetişkin bağlanma stillerine ilişkin bir diğer çalışma da Bartholomew ve Horowitz (1991), tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar bağlanmayı kendi ve başkaları olarak iki boyutta incelemiştir. Bowlby'e göre bağlanma figürü modeli ile benlik modeli birbirini tamamlayıcı ve karşılıklı olarak birbirini doğrulayıcı biçimde gelişir (Bowlby, 1973). Bu doğrultuda Bartholomew ve Horowitz (1991), bağlanma stillerini olumlu ve olumsuz kutuplarda "benlik" ve "başkaları" zihinsel modellerinin kesiştiği noktada tanımlamışlardır. Böylece bağlanma stillerini güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız bağlanma şeklinde sınıflamışlardır.

BAĞLANMA VE KİŞİLİK

Güvenli bağlanma stilinin kişilik özelliği; başkalarına ve kendine güvenmesi, iyi huylu ve anlayışlı olmasıdır. Güvensiz, istikrarsız, soğuk ve şüpheli olması bu tipin özelliklerinden değildir. Saplantılı stilin kişilik özelliği; karamsar, bağımlı, kendini ifade etmede onaya ihtiyaç duyan bir karakter olmasıdır, gerçekte duygusal değildirler. Kayıtsız stilin özelliği; savunmasız, şüpheli, ürkek ve başkalarına güvenmemesidir. Kaçınan stilin özelliği; bağımsız, kendine yeten ve mantıklı olmasıdır (Collins, 1996).

Yukarıda da bahsedildiği gibi erken yaşlardaki anne-çocuk ilişkileri yaşamın daha sonraki birçok aşamasını derinden etkilemektedir. Anne ile çocuk arasında yaşanan sosyal etkileşimler anne-çocuk arasındaki ilişkiyi etkilediği gibi akran ilişkilerini de etkilemektedir. Leiberman (1977), annelerle görüşmeler yaparak, ev ziyaretinde bulunarak ve "Yabancı Durum" vasıtası ile üç yaşındaki çocukların bağlanma özelliklerini değerlendirmiştir. Sonuç olarak; annelerine güvenli bağlanan çocukların daha paylaşımcı olma, sosyal destek verme gibi davranış özelliklerini daha çok sergilerken, fiziksel-sözlü saldırı, ağlama gibi olumsuz davranış özelliklerini daha az sergilediklerini gözlemlemiştir.

Bağlanma ve arkadaş ilişkileri üzerine 22 kız, 18 erkek çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, güvensiz olarak sınıflandırılan erkekler güvenli erkeklere göre, daha saldırgan, kırıncı, kendine aşırı güvenen, dikkat çekmek isteyen çocuklar olarak bulunmuşlardır. Güvensiz kız çocukları ise güvenli kız çocuklarına göre daha bağımlı davranış sergilemişlerdir. Ancak güvensiz erkeklere göre daha uyumlu bulunmuşlardır (Turner, 1991).

Bağlanma, tanışma evresiyle başlayan ve bağlanmanın gelişimiyle sonuçlanan etkileşimsel bir süreçtir.

Tanışma Evresi: Tanışma tüm insan ilişkilerinin temelidir ve bağlanma sürecinin ilk adımıdır. Bu evre doğumdan sonraki ilk 48 saati kapsar. Bu evrede zamanın büyük çoğunluğu karşılıklı bakım sağlayan ile geçer. Anne/baba bebeğiyle, bebek de anne/babasıyla göz göze temas kurmaya çalışır. Anne/babalar bebeklerine sistematik olarak dokunarak bebeklerini keşfetmeye çalışırlar. Bu evrede anne/babalar bebekleri hakkında genel duygu ve düşünceler geliştirirler (Bell, St-Cyr Tribble, Paul ve Long, 1998; Çoban 2003).

Sahiplenme Evresi: Doğum sonrası üçüncü günde başlayan ve altı haftaya kadar süren ve anne/babalık rolü benimsendiği bu evrede, bebeğe ismiyle ya da cinsiyetiyle (oğlum, kızım gibi) hitap edilir. Aileler bebekleri ile yakınlık kurarlar ve sözel ve sözel olmayan, genel pozitif duygular karşılıklı olarak yansıtılır. Anne/babalar bu evrede bebeğin temel gereksinimlerine verdiği yanıtları öğrenir ve zaman içinde doğru olarak yorumlarlar. Karşılıklı ilişki ve uyumun başarılması ile dayanıklı bağların gelişimine doğru ilerlenmiş olur (Bell ve ark., 1998; Çoban, 2003).

Bağlanma: Doğumdan sonraki altı-sekiz haftayı kapsayan evre bağlanma evresidir. Anne/baba ve bebek arasında karşılıklı ilişki ve uyum belirgindir. Anne/baba, bebeklerinin bakımında yeterli hale gelmiştir. Anne/baba ve bebek arasındaki sevgi ve derin bağlanma duygusu tamamen oluşmuştur (Bell ve ark., 1998; Çoban, 2003).

BAĞLANMANIN ÖZELLİKLERİ

Anne-baba ve bebek arasındaki bağlanma, zihinsel ve sosyal bir süreç olup bağlanmaya ilişkin karşılıklı memnuniyet duyguları ve pozitif geribildirimlerle gelişir (Ferketich ve Mercer, 1995a).

Yakınlık: Anne/babalar, annelik/babalık duygularının gelişmesi ve bebekle etkileşimlerinin desteklenmesi için bebekleri ile yakın temas kurarlar. Bebeğin doğduğu andan itibaren en erken dönemde kurulan yoğun temas anne/babanın bebeğini tanımasına olanak verir (Bell ve ark., 1998). Anne/babalar bebekle etkileşime girmek için çeşitli yollar kullanırlar. Dokunma ve göz teması kurma bebekle iletişimin en güçlü yollarıdır. Bebeğin ağlaması, gülmesi, emmesi, yapışma ve izlemesi bebeğin ihtiyaçlarının karşılanması ve anne/babasıyla yakınlığını sürdürmek istemesi bebeğin gösterdiği bağlanma davranışlarıdır. Bu davranışların sürekli olarak tekrarlanması sevgi, güven ve memnuniyet duygularını geliştirir. Tekrarlanmayan davranışlar bağlanma davranışları olarak değerlendirilemez (Caye, Cooke, McMahan ve Karen, 1992; Foster, Hunsberger ve Anderson, 1989; Parke, Ornstein, Rieser ve Zahn-Waxler, 1994; Soysal, Ergenekon ve Aksoy, 1999).

Bebeğe, özel bir sevgi hissetmek ve anne/baba rolünün kazanılmasıyla elde edilen başarı, bağlanmaya doğru duygusal bir atmosfer yaratır. Bebek bireysel gereksinimleri öğrenildiği ve karşılandığı şekilde farklı bir kişilik geliştirir. Bebeğe yönelen annelik/babalık davranışları, bebeğin kendisine değer verme duygusunun gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bell ve ark., 1998; Ferketich ve Merker, 1995a; Söhmen, 2002).

Karşılıklı iletişim: İyi bir ilişkinin kurulabilmesi için hem anne/babanın hem de bebeğin, iletişim yeteneklerinin olması gerekir. Dokunma ve göz teması kurma bebekle iletişimin en güçlü yollarıdır. Bebeğin ağlaması, gülmesi, emmesi, yapışma ve izlemesi ve anne/ babasıyla yakınlığını sürdürmek istemesi bebeğin gösterdiği bağlanma davranışlarıdır. Karşılıklı geribildirimlerle, bebeğinden gelen bağlanma işaretlerini tanıyan anne/babalar duyarlı bir şekilde bebeğin ihtiyaçlarına cevap vermeyi öğrenirler. Ebeveynler, bebeğin dilini, reflekslerini, uyku uyanıklık dönemlerini, bakım zamanını ve belirli uyaranlara cevaplarını öğrendikleri zaman bebekleriyle uyum içinde olabilirler ve bebeklerinin bakımı için yeteneklilik duygusunu geliştirirler (Bell ve ark., 1998; Caye ve ark., 1992; Foster ve ark., 1989; Parke ve ark.,1994; Soysal ve ark., 1999).

Sorumluluk almayı kabullenme (Süreklilik): Bağlanma, bebeğini hem fiziksel hem de duygusal olarak en iyi şekilde yetiştiren ve bebeğine karşı sorumluluk almayı kabul eden anne/babalarda değişmez ve sürekli bir ilişki anlamına gelir. Bebeğiyle güvenli bağlanmayı geliştiren anne/babalar, toplum tarafından desteklenen annelik/babalık duygusunu hissederler. Anne/babalar bebekleri sayesinde güven duygusunu yaşarlar, çünkü bebek onların devamıdır ve aileye olumsuzluk yaşatır (Bell ve ark., 1998).

BAĞLANMAYI KOLAYLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Bu faktörler, anne/babada önceden var olan ve bebeğe karşı geliştirilecek olan bağlanmayı kolaylaştıran özelliklerdir. Bunlar;

Önceden yaşanılan bağlanma tecrübelerinin farkında olmak; Kişinin, ailesinden almış olduğu derin ilişkilerin önemini anlaması, kabul etmesi ve farkında olması bağlanma açısından önemlidir. Bu genellikle gebelik döneminde çiftlerin kendi anne/babalarından aldıkları annelik/ babalık rollerini yansıtmalarıyla görülür (Bell ve ark., 1998).

Fiziksel ve psikolojik olarak yeterli olmak; Kişinin kendisini annelik/babalık konusunda yeterli hissetmesi ve bunun gereğini yerine getirebilmesidir.

Gebeliği ve bebeği kabul etmek; Bebeğin anne karnında hareketlenmesi, ultrason görüntüleri, doğum, bebeğin ilk gülüşü, bebeğin isteklerinin karşılanmasına ve bağlanmanın gelişimine destek olur (Bell ve ark., 1998; Merker ve Ferketich 1994; Whaley ve Wong 1987).

Bağlanma bilgisinin oluşumu ve olumlu çevre; Anne/babalar bebekleri ile karşılıklı etkileşim sonucunda bebeklerini tanırlar, böylece bebeğine yönelik amaçlı davranışlar geliştirebilir ve eyleme sokabilirler. Bebek anne/babasının oluşturduğu duygusal çevrenin bir parçasıdır ve bu çevrede gelişimine devam eder. Bu çevre anne/babanın yaşamındaki esnek özellikleri ve değişmez özelliklerin tümünü içerir. Bu etkileşiminin uygun bir çevrede gerçekleşmesi bağlanmanın gelişimi için kolaylaştırıcı bir faktör olarak görülmektedir (Bell ve ark., 1998; Caye ve ark., 1992; Çoban, 2003; Mercer ve Ferretich 1994).

BAŞARILI BAĞLANMA SONUCU GÖRÜLEN DURUMLAR

Annelik/babalık yeteneğinin sağlanması: Annelik/babalık yeteneği, anne/baba ve bebek arasında, karşılıklı olarak pozitif duyguların değişimi ve memnuniyet davranışlarıyla anlam bulur. Bebeklerine bakabilmeyi öğrenen anne/babalar, annelik/babalık yeteneklerinin güçlendiğini hisseder ve bu konuda kendilerine güven ve yeterlilik duygusu yasarlar (Bell ve ark., 1998; Ferretich ve Mercer, 1995b).

Bebeğin büyümesi ve gelişmesi: Bebekler uygun bir şekilde bakıldıkları zaman sevgi ve güven duygusunu geliştirirler. Böyle çocuklar kendilerine güvenen, bağımsızlık ve diğer çocuklarla ilişkilerinde daha fazla başarı gösteren çocuklardır. Bu durum bireyselliğinin diğer yönleri üzerine temel oluşturur. Bu bağlanmanın, bebekler için tüm gelişimsel faydalarının açıklanmayan tanımıdır. Örneğin, zihinsel gelişim bebeğin çeşitli uyarılarla oluşan tecrübelerinden çok, anne/babaların bağlanmaya yönelik geliştirdikleri zihinsel stillerle ilişkilidir (Bell ve ark., 1998).

Sürekli ve Dayanıklı Bağların Oluşması: Pozitif bir bağlanma, anne/baba ve bebekleri arasında uyum ve sağlam bağlarla kanıtlanır. Bu bağlar her zaman dayanıklı olmalıdır. Kişi zor durumda kaldığında güçlü bir güven bağı sayesinde güçlüklerle daha kolay baş edebilir (Bell ve ark., 1998; Feeney, 2000)

BAĞLANMAYA YÖNELİK YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bebeklikte biçimlenen bağlanma stilleri, bireyin yaşamında sürekli önemli rol oynamakta ve yetişkinlikte de etkileri görülmektedir. Bağlanma ile ilgili yapılan çalışmalar ilk başta bebeklik üzerine odaklanırken, daha sonra çocukluk ve yetişkinliği de kapsayarak bağlanmanın tüm yaşam sürecine yansıdığı görüşü kabul edilmiştir.

Bağlanma kuramcılarını çocuklukta ve yetişkinlikteki bağlanma biçimleri arasında benzerlik olduğunu, araştırmalar ile destekleyerek bağlanma kuramı ile ilgili çalışmalara yeni bir görüş kazandırmışlardır. Çocuğun veya bebeğin ailesinde önemli değişiklik olmadıkça bağlanma biçimlerinin süreklilik gösterdiği üzerine araştırmalar vardır. Main, çocukluk döneminde bağlanma biçimlerinin %85 oranında istikrar gösterdiğini bulmuştur. Sroufe ve arkadaşları 12 aylık bebeklerin bağlanma biçimlerinin 17 yaşındaki bağlanma biçimlerine %70 oranında benzer olduğunu ortaya

koymuştur (Svanberg, 1989). Araştırma sonuçları, bağlanma tipinin nesiller boyunca kendini tekrar ettiğini göstermiştir (Lieberman,1979; Sabatier ve Lannegrand-Willems, 2005; Svanberg, 1989).

Bağlanma tipini değiştirmek için müdahaleler gerekir. Kısa bir müdahale bile annelerin çocukları ile güvenli bir ilişki geliştirmesine yardımcı olabilir. Bu anlamda yetişkinlikteki bağlanma biçimlerinin büyük çoğunluğunun çocuklukta bağlanma biçimlerinin bir tekrarı olduğu söylenebilir. Şen (2007)'in yaptığı araştırmaya göre; anneannelerin, aile tipi, genel aile ilişkileri, çocukları ile olan ilişkileri ile annelerin kendi annelerine bağlanmaları arasında ilişki saptanmıştır. Bağlanma teorisine göre bebeklikteki anneyle olan bağlanma ilişkisi çocuğun gelecekteki akran ilişkilerinin kalitesini etkilemektedir. Anneyle kurulan güvenli bağ; bebeklerin daha sonraki yıllarda geliştirdikleri sosyal yeterlik algılarıyla, akranlarla kurdukları etkileşimleriyle ve popüler olma yaşantılarıyla ilişkili olabilmektedir (Akkapulu, 2005). Ebeveyn çocuk ilişkisinin kalitesinin çocuğun hayatında uzun yıllar süren, derin izler bırakması nedeniyle ebeveynlerin çocuklarına karşı kabullenici, destekleyici ve ilgili yaklaşımları büyük önem taşımaktadır (Önder ve Gülay, 2007).

Güvensiz bağlanma geliştiren bireylerde; reddedilme, olumsuz duygusal yaşantı, düşmanlık, saldırganlık, öfke, düşük benlik saygısı ve düşük engellenme eşiği gibi sorunlarla karşılaşabilmektedir (Akkapulu, 2005). Davranış sorunları olan çocukların yetişkin ve akran ilişkilerinde de sorun yaşayacağı düşünülebilir.

Güvenli bağlanan çocukların diğer akranlarına göre üç buçuk yaşında daha fazla sosyal yeterliliklere sahip oldukları ve daha yüksek liderlik becerisi, daha büyük sempati, sosyal etkileşimden daha az çekinme davranışları sergiledikleri bulunmuştur (Waters, Wippman ve Sroufe, 1979). Bu çocukların beş yaşında problemlere karşı daha esnek, daha becerikli ve daha sebatlı yaklaşıtlarına dair kanıtlar elde edilmiştir (Arend, Gove ve Sroufe, 1979).

Güvenli bağlanan çocuklar 3 yaşından 5 yaşına kadar daha meraklı, yetenekli, empatik, esnek ve özgüvenli olmaktadır. Bu çocuklar, yalnız kaldıklarında daha iyi tepkiler verip, daha yakın ilişkiler kurabilirler. Ebeveynleri, okul öncesi öğretmenleri ve akranlarıyla daha pozitif etkileşim kurup anlaşmazlıkları daha iyi çözebilirler. Onlar genelde daha bağımsızdırlar. Sadece ihtiyaç duyduklarında öğretmenlerinden yardım isterler (Papalia, Olds ve Feldman, 2004). Güvenli ya da güvensiz bağlanma çocukların sosyal çevreyle olan ilişkilerini etkilediği gibi çocuğun kişilik gelişimi üzerinde de etkileri vardır. Çocuğun doğduğu andan itibaren içinde yaşadığı sosyo-kültürel çevreden etkilendiği ve olumlu yönde gelişimi için etrafındaki yetişkinlerden destek görmesinin önemli olduğu, çocukların belirli bir potansiyelle doğduğu ve uygun çevre koşullarında doğuştan getirdikleri potansiyellerini en üst noktasına kadar geliştirebilmelerinin mümkün olduğu bilinmektedir.

Son yıllarda yapılan bir çalışmada bebeklik dönemindeki bağlanma stilinin, çocukluk yıllarındaki akademik başarıyı ve duygusal olgunluğu yordadığı gösterilmiştir (Görgü, 2015). Bu bulgular, bebeklikte geliştirilen bağlanma stilinin çocuğun kişilik gelişimine ve ileri yıllardaki duygusal gelişimine ve buna bağlı davranışlara sebep olan etkilerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bebeklikteki bağlanma örüntüsü hayatın ileri dönemindeki sosyal ilişkileri de etkilemektedir. Örneğin, güvenli bağlanan bebeklerin, iki yaşındayken anneleriyle beraber oynadıkları oyunlarda ve ortaklaşa yaptıkları işlerde güvensiz bağlananlara göre daha uyumlu oldukları ve daha olumlu duygular sergiledikleri gözlemlenmiştir (Frankel ve Bates, 1990; Matas, Arend ve Sroufe, 1978). Ayrıca kaygılı bağlanan bebeklerin çocukluk çağına geldiklerinde de genel olarak kaygılı oldukları, kaçınan bağlanma stili gösteren bebeklerin ise çocukluklarında arkadaşları ve ebeveynlerine karşı saldırgan davranışlar gösterdikleri, buna karşın güvenli bağlanan bebeklerin çocukluk çağına geldiklerinde empati kurmakta başarılı ve duyarlı oldukları gözlemlenmiştir (Weinfeld, Sroufe, Egeland ve Carlson, 1999).

Anne ve çocuğun bağlanma stilleri arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu farklı çalışmalarda gösterilmiştir (Benoit ve Parker, 1994, George ve Solomon, 1996, Main ve ark., 1985). Özümleme modeline göre, annenin zihinsel bağlanma modeli, bebeğine gösterdiği ilgi davranışlarına temel oluşturarak bebeğin bağlanma stilinin şekillenmesinde önemli bir rol oynar. Bu bağlamda, annenin bağlanma stili, gösterdiği duyarlılık davranışı ve tarzı aracılığıyla çocuğa aktarılır.

Erken dönemdeki bağlanma örüntüsü yetişkinlikte kişinin romantik ilişkilerinde ve duygu düzenleme stratejilerinde de etkilerini gösterir. Hazan ve Shaver (1987, 1994), çalışmalarıyla birlikte bağlanma kuramı, yetişkinlerin duygu, davranış ve bilişlerinin açıklanmasında bir çerçeve kuram olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hazan ve Shaver'a göre birey romantik ilişkide bulunduğu kişiyle, çocuklukta ilgi-bakımını üstlenen kişiyle kurduğu ilişkiye benzer bir bağlanma ilişkisi kurar. Güvenli bağlanan kişiler güvensiz bağlanan kişilere göre romantik ilişkileri hakkında daha iyimser görüşler beslemekte daha istikrarlı ilişkiler kurmakta, daha fazla ilişki doyumu yaşamakta ilişkide buldukları kişilere daha çok ilgi ve destek göstermekte ve onlarla sağlıklı iletişim kurabilmektedirler. Özetle, erken yaşlarda kurulan güvenli bağlanma hem kişinin duygusal dengesi hem de gelecekte kuracağı yakın ilişkilerin kalitesi bakımından kritik önemdedir (Mikulincer ve Shaver, 2007).

Yapılan çalışmalar güvenli bağlanan kişilerin güvensiz bağlananlara oranla stresli durumlarda daha az kaygı ve rahatsızlık yaşadıklarını (Mikulincer ve Florian, 2001), stresle başa çıkmada başkalarından daha etkili destek aradıklarını ve aldıkları desteği etkili kullanabildiklerini (Fraley ve Shaver, 1998; Simpson, Rholes ve Nelligan, 1992), ve kendileri ve başkaları hakkında daha olumlu görüşlere sahip olduklarını (Mikulincer, 1998; Sümer ve Cozzarelli, 2004) ortaya koymuştur.

FARKLI BAĞLANMA STİLİNE SAHİP ANNELERİN ÇOCUKLARIYLA İLİŞKİLERİ

Anne, çocuğun sıkıntısına üç şekilde tepki verebilir: Sıkıntısını rahatlığa çevirebilir, sıkıntısını arttırabilir ya da tutarlı olmayan tepkiler verebilir. Güvenli bağlanma örüntüsünde, bakıcı çocuğun ihtiyaçlarını en kısa surede gerçekleştirir ve duyarlı ve ulaşılabilir olduğu hakkında çocuğun beklentilerini karşılar (Kozłowska ve Hanney, 2002).

Güvenli bağlanan annelerin, bebeklerinin sıkıntılarını gözlemlemesi, diğer bağlanma stiline sahip annelerde olduğu gibi onların duygu düzenleme sistemlerine zarar vermez. Güvenli bireyler duygu düzenleme yeterliliğine sahiptirler (Berlin ve Cassidy, 2003). Güvenli bağlanan anne, sıkıntılı olan bebeğin yüzüne bakarak sıkıntısının derecesini anlamaya çalışır. Bunu yaparken otomatik olarak yüz mimikleri duruma uygun hal alır. Anne psikolojik düzeyde bebeğin sıkıntısını hissederek ve uzatmamaya çalışır. Anne bebekten elde ettiği duygusal bilgiyi kullanarak duruma uygun eylemlerini kısa surede gerçekleştirir (Peck, 2003).

Kaçıncı bağlanma örüntüsü, bakıcının bebeğin sıkıntısına duyarsız kalması veya reddetmesi yüzünden, bebeğin sıkıntısının kestirilebilir bir şekilde artması olarak karakterize edilir. Bu durum; bakıcının depresyonda olduğunda, geri çekildiğinde veya olumsuz duygulara toleranssız olduğunda gerçekleşir. Kayıtsız kaçınanlar duygularının farkında olmada ve onları yapıcı olarak kullanmada, duygularını başkalarına anlatmada kısıtlıdırlar (Kozłowska ve Hanney, 2002).

Sıkıntılı biriyle karşılaştıklarında, birkaç şekilde, karşılarındaki kişilerin duygusunu anlamaktan kaçınmaya çalışırlar, sıkıntı durumu anlatıldığında, bu durumun arkasındaki duygusal mesajı önemsemeyebilirler. Bu yüzden yeni doğanın ailesine verdiği işaretler başarısızdır ve bebekler tekrar tekrar ailesine sıkıntı mesajı göndermekten yorulur. 3-5 aylık olduklarında sıkıntıyı sergilemenin onları rahatsız olmaya sürüklediğini öğrenir ve olumsuz duyguları sergilemeyi kendine yasak ederler. 12 aylık olduklarında, ailelerini önemsemeyerek veya onlardan kaçınarak sıkıntılarını veya isteklerini göstermemeye çalışırlar (Kozłowska ve Hanney, 2002).

Kayıtsız kaçınan anneler, bebeğin deneyimlediği stresin düzeyine bakmazlar, bu yüzden kısıtlı olarak bebeğin ihtiyacını karşılarlar. Bebeğin sıkıntısını gözlemlediklerinde onların kişisel stresi artar ve anne bebeğin yüzüne dikkatle odaklanmayı sağlayamaz. Bebeğin ağlaması ve bebeğin yüzünden sağlanan ipucu, annenin duygusal uyarılmışlık durumunu artırır. Annenin bebeğin sıkıntısına odaklanmaktan çok kendi artan sıkıntısına odaklanması yüzünden annenin bebeği yatıştırma denemeleri daha az duyarlı ve daha zorlayıcıdır. Kayıtsız anne, bebeğin uyarılmışlığını azaltmak ve yatıştırmak için daha yumuşak bir tonda konuşmak yerine bebeğinle bir yetişkinle konuşuyormuş gibi konuşmaktadır (Peck, 2003).

Saplantılı bağlanma ilişkisi, ailenin önceden kestirilemezliği ve tutarsızlığıyla karakterize edilir. Bakıcı bazen duyarlı bazen duyarsızdır. Saplantılı bireyler, dikkatlerini olumsuz duygulara yöneltir ve bunu diğerlerine aktarmada abartırlar. Sıkıntılı biriyle karşılaştıklarında diğerinin olumsuz duygularına odaklanır, durumla ilişkili olarak yardım etmede başarısız olurlar (Kozłowska ve Hanney, 2002). Saplantılı anne bebeğin sıkıntısına odaklandığında uygun yatıştırma sağlayamaz. Dikkatini, sıkıntılı bebeğin yüzüne odaklar. Bu eylem ile ilgili yüzsel ifadeyi takınır, fakat anne, bebeğin sıkıntısını sonlandırmak için uygun tepkileri çabuk bir biçimde gerçekleştirmez. Duruma uygun olmayan ya da duruma yeterli olmayan yatıştırma tekniklerini kullanmakta ısrar eder (Peck, 2003). Sıkıntısı olduğunda bebeğin bağlanma davranışlarında artma olur ve bebek, anneye duygusal olarak bağımlı hale gelir. Saplantılı bireyler gibi kayıtsız bireylerde sıkıntılı bir diğerinin ihtiyacı olan yatıştırma veya açıklama görevini yerine getiremezler.

Ailelerin çocuklarının duygularını ifade etmelerini arttırmaları ya da bastırmaları onların bağlanma stillerini yansıtır ve aileler yakın ilişkilerinde sahip oldukları zihinsel örüntülerle tutarlı olarak davranırlar ve düşünürler. Buna göre güvenli bağlanan çocukların anneleri, keşfetmek için güvenli bir temel sağlayarak çocukların duygularını sosyalize ederler. Çocukların olumlu ve olumsuz duygularını kabul ederler. Çocuklarının ifadelerini kontrol etmede ölçülüdürler. Kaçınan çocukların anneleri, bağımsızlığı vurgulayarak bağlanma davranışını en aza indirgeyerek çocukların duygularını sosyalize ederler. Bu anneler çocukların olumsuz duygularını eleştirir ve olumsuz ifadelerini bastırırlar. Olumsuz duyguları bastırmak çocuğun yakınlık ve rahatlık gereksinimini azaltır (Berlin ve Cassidy, 2003).

Berlin ve Cassidy (2003), araştırmasında, kaçınan çocukların annelerinin, çocuklarının olumsuz ifadelerini, diğer annelere oranla daha fazla kontrol ettiklerini aynı zamanda bu annelerin, çocuklarının bütün ifadelerini ve olumlu ifadelerini de diğer annelere oranla daha fazla kontrol ettiklerini ortaya koymuşlardır.

Bir çalışmada kaçınan bebeklerin anneleri, çocukları sıkıntılarını ifade ettiklerinde dikkatlerini başka yöne çevirdikleri görülmüştür. Bastırılmış öfke kaçınan bebeklerin en önemli karakteristiğidir. Ailelerin, çocuklarının ifadelerini kabul etmesinin, çocuklarının sosyal becerileri ve akran ilişkileriyle olumlu yönde ilişkili olduğu, çocuklarının ifadelerini sınırlamalarının ya da çocuklarını, ifadeleri yüzünden cezalandırmalarının, çocuklarda endişe, kaçınma ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Berlin ve Cassidy, 2003).

Kararsız bağlanan çocukların anneleri, bağımlılığı vurgulayarak ve bağlanma davranışını arttırarak çocukların duygularını sosyalize ederler. Kararsız çocukların anneleri, diğer annelere oranla çocukların olumsuz ifadelerini daha az kontrol etmektedirler. Bu anneler çocuklarının ifadelerini,

özellikle olumsuz ifadelerini arttırmaya ve böylece çocuğun bağlanma davranışını ve bağımlılığını arttırmaya çalışırlar (Berlin ve Cassidy, 2003).

Annenin bağlanma stili bebeğe, yüz ifadeleri, ses tonu gibi davranışlarla ifade edilir. Araştırmalar bir yasin altındaki bebeklerin annelerinin; yüz ifadelerini, bakışlarını, gözlerini kaçırmasını ve bu davranışlarının kombinasyonunu kayıt ettiği ortaya koymuştur. Depresyonlu anneler, çocuklarına dokunurken ifadesiz bir yüz sekiyle yaklaşır ve bu annelerin bebekleri, bu durumu depresyonlu olmayan annelerin bebeklerine nazaran daha olumlu karşılarlar. Anneleri depresyonda olmayan bebekler bu duruma alışık değildir. Çünkü bebekler, annenin çeşitli duygularını algılamakla kalmaz aynı zamanda duygularının nasıl devam edeceği hakkında beklentilere sahiptirler (Peck, 2003).

ÇOCUK YETİŞTİRME STİLLERİ

İnsan gelişimi biyolojik olgunlaşmayı ve sosyalleşmeyi içermektedir. Sosyalleşme insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir. Büyümekte olan çocuk, etrafındakilerle etkileşim sonucu, onlarınkine benzer davranışlar geliştirecektir. Diğer insanlarla benzer davranışlar sergilemesi, büyük oranda ebeveynlerin çocuklarına kültürel değerleri ve kuralları aktarmasından kaynaklanmaktadır. Ancak ebeveynlerin, çocuklarının nasıl hareket etmeleri gerektiği ya da çocuklarının nasıl olmaları gerektiği gibi konulardaki tutumu birbirlerinden farklılaşır (Yılmaz, 1999). Çocuk ve aile etkileşiminin sosyalizasyon bağlamında, her biri rol sahibi olan birçok ilişki tipini ve etkileşim sürecini birleştiren, kendine özel bir yapı olduğunu varsayar. Ailelerin birincil rolü çocuklarını etkilemek, öğretmek ve kontrol etmektir.

Çocuk yetiştirme konusunda ana baba stili ile ilişkili 4 boyut belirlenmiştir. Bu boyutlardan birincisi ebeveyn kontrolü; çocukların konulan kurallara ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. İkincisi açıklık boyutu; anne ve babaların verilecek kararlarda çocukların fikirlerine ve düşüncelerine saygı gösterme, çocuklarını açık fikirlilikte teşvik etmeleri derecesini ve eğer çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriyorlarsa bunun nedenlerini ne derece açıkladıklarını gösterir. Üçüncüsü olgunluk beklentisi boyutu; anne ve babaların çocuklarının zihinsel sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için teşvik etme derecesini gösterir. Dördüncüsü bakım-destek boyutu; anne babalar çocuklarıyla ilgilenirken onlara gösterdikleri olumlu yaklaşımın derecesini gösterir (Yılmaz, 1999).

Baumrind (1971), tanımladığı ana baba stili ile ilişkili dört boyuta bağlı olarak üç temel ana babalık stili ortaya atmıştır. Bunlar; otoriter, demokratik ve izin verici ana babalık stilleridir. Her bir aile stili, farklı ebeveyn değerini, uygulamasını ve davranışlarını yansıtır. Bu sınıflamaya göre; kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler, otoriter ebeveyn olarak adlandırılmaktadır. Tanımladığı 4 boyuta yüksek derecede sahip olan anne babalar, demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük açık

iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan anne ve babalar, izin verici olarak adlandırılmaktadır. Otoriter ebeveynler, büyük oranda yönergeci, statü yönelimli, değer ve itaate önem veren ailelerdir. Çocuklarının davranışlarını kontrol etmeye çalışırlar. Otoriter ailelerin çocukları diğer insanlara bağımlıdır. Ebeveynin çocuğunu sıkı kontrol ettiği bu stil, çocuktan ziyade daha çok yetişkin merkezlidir (Yılmaz, 1999). Otoriter aileler demokratik ailelerle karşılaştırıldığında daha az bağımlılık ilişkisi sergilerler. Bu ailelerde çocuklar kurallara uymadığında ceza uygulanır. Daha önceden başkalarından devir aldıkları düzeni devam ettirmeye çalışırlar. Ebeveynler çocuklarıyla pek fazla görüş alış verisinde bulunmazlar, daha çok çocuklarının sorgulamadan söyledikleri her şeyi kabul etmelerini beklerler (Baumrind, 1971).

Demokratik ebeveynler çocuk üzerinde kontrol ve disiplini sürdürürler bununla birlikte çocuklarına, kararlarının nedenlerini anlatırlar ve kararlarında esneklikler gösterebilirler (Baumrind, 1971). Demokratik aileler talepkardır, fakat aynı zamanda çocuk merkezlidir (Baumrind, 1980). Disiplinlerinde çocuğun sorumluluğunu, işbirliğini paylaşması ve kendini düzenlemesi önemlidir. Çocuklarının aktivitelerini akılcı bir şekilde, konu yönelimli olarak yönetme eğilimindedirler. Çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidirler, çocuklarını dinlemeye özen gösterirler. Aile içinde verilecek olan kararlarda çocuklarının görüşlerini alırlar. Demokratik ailelerin disiplin metotları, cezacı olmaktan çok destekleyicidir (Baumrind, 1971).

İzin verici ebeveynler çocuklarına çok fazla özgürlük verirler, bu çocuklar her eylemlerini kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirirler. Çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler fakat çocuklarına karşı sıcak ve sevecendirler (Baumrind, 1971).

Baumrind (1971), denetimin hemen hemen hiç kullanılmadığı fakat çocuğun bir şekilde ana babasının ne istediğini ve ne yapması gerektiğini sezerek, bu doğrultuda davrandığı, uyumlu bir stilin varlığından bahseder. Bu aileler, çocuk yetiştirme stillerinde bireysellik ve bağımsızlığı vurgularlar. Çoğunlukla yüksek eğitim düzeyine sahip bu anneler, çocuklarının çevresini zenginleştirirler ve çocuklarına karşı otoriter ve reddedici değillerdir.

Baumrind (1980), dört stilin yanında geleneksel ana baba stilinden söz eder. Bu kategorideki ana babalar, geleneksel cinsiyet rollerini benimsemiş olan kişilerdir. Anneler, koruyucu ve izin verici, babalar ise uzak ve otoriterdir. Anne ve babanın çocuk yetiştirme konusunda anlaştıkları tek konunun anlaşamamak olduğu geleneksel stilin, demokratik stil kadar olamasa da otoriter ve çocuğa karşı kayıtsız davranan ana baba stilinden daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmektedir.

Araştırmalar ana babalık boyutlarından kabul ve kontrolün çocuğun sosyal yeterliliği, akademik başarısı ve benlik saygısıyla ilişkili olduğunu belirtmektedirler (Baumrind, 1971). Buna göre sıcaklık ve ilgiden yoksun çocukların akademik başarısı, benlik saygısı ve sosyal yeterliliği düşük olmaktadır

(Yılmaz, 1999). Bu çocukların ileriki yaşlarda sigara kullanma, uyuşturucu madde bağımlılığı ve suca yönelme gibi problem davranışları gösterme riski artmaktadır (Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994). Bu çalışmalarda ilkökul çocuklarının algıladığı anne-baba ilgisi ve desteği ile benlik saygısı arasında olumlu yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveyni ilgi gösteren çocukların, ebeveynleri ilgi göstermeyen çocuklara göre kendilerini daha yeterli hissettikleri, özerk olmaya güdülendikleri ve bu durumunda onların okul başarısını arttırdığı bulunmuştur (Yılmaz, 1999).

ANNE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARININ SINIFLANDIRILMASI

Anne babanın çocuk yetiştirme tutumları; aşırı koruyucu, aşırı izin verici, baskıcı-otoriter, dengesiz-kararsız, ilgisiz ve demokratik tutum olarak sınıflandırılmaktadır. Poyraz ve Özyürek (2007)'in 5-6 yaş grubu çocuklarda yaptığı anket çalışmada ebeveynlerin %30'unun aşırı koruyucu, %57.57'sinin demokratik, %10.60'ının baskıcı tutumda olduklarını belirttikleri ortaya konulmuştur.

1.Aşırı Koruyucu Tutum: Çocuğun gereğinden fazla kontrol edilmesi ve özen gösterilmesi şeklinde ortaya koyulur. Anne baba çocuğu düşman bir çevreye karşı korur gibidir. Çocuğa karşı ölçüsüzce özveride bulunulur. Çocuktan da bu özveriyi anlamasını bekler. Çocuğun yapabileceği işleri bile anne üstlenir. Anne 8-9 yaşına gelse de çocuğu kendi eliyle besler, kendi yatağında uyutur. Her an çocuğun başına olumsuz bir durum gelebilir kaygısıyla hareket eder. Çocuğun terleyeceği, üşüteceği düşünülerek özgürce oyun oynamasına izin verilmez. Düşer, canı yanar kaygısıyla sokakta oynatılmaz. Anne bu tür davranışıyla çocuğa sevgisini gösterdiğini ve ona yardım ettiğini düşünür. Ancak gerçekte kendi yalnızlığını ve mutsuzluğunu karşılıyor (Yavuzer, 1999; Yörükoğlu, 2004). Aşırı koruyuculuk duygusal alanlarda da kendini gösterir. Çocuğun üzüntü, kaygı, korku gibi acı veren hiçbir duyguyu yaşamasına izin verilmez. Çocuk her şey kolaylaştırıldığı için yaşama hazırlıksız bırakılır (Aydoğmuş ve ark., 1990; Yavuzer, 2003).

Çocuk kendini güdülemek, korumak ve geliştirmek için enerjisi az olup problemlerle baş etmede güçlük yaşar. Çocuk, ürkek, inatçı, mantıksız kavgalar çıkaran, çabuk mutsuz olan, diğer kişilere bağımlı bir birey olur (Aydoğmuş ve ark., 1990; Yavuzer, 2001; Yörükoğlu, 2004).

2.Aşırı İzin Verici (Müsamahakâr) Tutum: Çocuk merkezci aile olarak da adlandırılmaktadır. Kontrolün düşük kabul ilginin yüksek olduğu tutumdur. Anne baba çocuğa karşı çok ilgili ve duyarlıdır. Çocuğa aile ve toplum içinde uyması gereken kurallar öğretilmez. Anne baba çocuğun istekleri doğrultusunda hareket eder. Çocuk mümkün olduğun kadar az engellenir. Çocuğun cinsel ve saldırgan dürtüleri bile kabul edilir. Çocuğun seçimlerine, yemek, uyku ve oyun saatlerine karışılmaz (Haktanır, 2007; Novak ve Brom, 1999; Potts ve Mandleco, 2002).

Çocuk disiplinsiz, sınırlarını çizemeyen, nerede ne yapacağını bilmeyen bir birey olur. İlk kez okul döneminde karşılaştığı kurallar karşısında hayal kırıklığına uğrar ve uyum sağlayamaz. Sosyal sorumluluk düzeyi düşüktür. Dürtüsel davranış ve saldırganlık yüksektir. İstediklerini elde etmek için bekleme, düşleme, merak ve coşku yaşamaz. Bu nedenle sürekli yeni ve yapay coşkular oluşturma gereksinimi vardır. Doyumsuz bir yetişkin olur (Haktanır, 2007; Yavuzer, 2003; Yörükoğlu, 2004)

3.Baskıcı (Otoriter) Tutum: Kontrolün yüksek kabul-ilginin düşük olduğu çocuk yetiştirme tutumudur. Kurallar çocuğa açıklanmadan koyulur. Çocuğun bu kurallara sıkı sıkıya uyması beklenir. Anne baba kendisini toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görür ve çocuktan mutlak itaat bekler. Boyun eğmeğe bir erdem gözüyle bakılır (Haktanır, 2007; Yavuzer, 1999).

Anne baba çocuğun kendine ait bir düşüncesi olduğunu kabul etmez ve her türlü kararı kendisi verir. Çocuğun bağımsızlığı ve bireyselliği desteklenmez. Anne baba çocukla sözel iletişim kurmaya önem vermez. Çocuğa tanınan haklar en aza indirilmiştir. En doğal hakları bile çocuğa usluluğu karşısında sunulur. Çocuğun kişilik özellikleri, ilgi ve gereksinimleri dikkate alınmaz (Aydoğmuş ve ark., 1990; Özgür ve Özgür, 1994; Yavuzer, 2001; Yörükoğlu, 2004).

Çocuk sürekli olarak anne babanın eleştirileriyle karşı karşıyadır. Çocuğun en küçük yanılğı ve yaramazlıkları gözden kaçmaz ve cezalandırılır. Verilen ceza çoğu zaman suçla orantısız ve bağlantısızdır. Ceza suçlama, kınama, ayıplama şeklinde olabileceği gibi fiziksel ceza şeklinde de olabilir (Yavuzer, 2003).

Otoriter tutum sonucunda çocukta her türlü otoriteye karşı meydan okuma, başkaldırma şeklinde davranışlar, kızgınlık ve düşmanlık duyguları olabilir ve saldırganlık düzeyi yüksektir. Çocuk hem aşağılandığı hem de gereksinimleri karşılanmadığı için anne babasına kızar.

Çocuk attığı her adımda yanlış yapma korkusu yaşar. Yeni bir şey denemekten korkar. Bağımsızlık düzeyi düşüktür. Çocuğun kendine güvenini ortadan kaldırır. Sorumluluk duygusu gelişmemiştir. Ceza almamak için yalan söyleyebilir.

Çocuk sesli, uslu, nazik ve dikkatli olmasına karşın küskün, pasif, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen, aşırı duyarlı ve içine kapanık bir yapıya sahiptir. Çocuk kendini değersiz hisseder. Aşağılık duygusu olabilir. Çocuğun dış kontrolü yüksek, iç kontrolü düşüktür. İç kontrol gelişmediği için anne baba kontrolü olmadığında kendini kontrol etmede başarısız olur (Cüceloğlu, 2000; Gander ve Gardiner, 2001; Yavuzer, 2003).

Ulusoy, Demir ve Baran (2005), tarafından yapılan çalışmada ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile aile içi şiddet, gencin madde bağımlılığı, hayatı yaşamaya değer bulmaması, vücuduna zarar verme davranışı, okula devamsızlığı, evden kaçma davranışı ve arkadaşları ile ilişki kuramaması arasında

güçlü ve anlamlı ilişki bulunmuştur. Özellikle otoriteyi aşırı kullanan baskıcı ebeveynlerin ergenlerin intihar da dâhil pek çok sapmış davranışa yönelmelerinde uygun aile atmosferini oluşturdukları görülmüştür.

Yeşilyaprak (1993), fiziksel ve duygusal cezalandırmanın çocuğun kişilik gelişimini olumsuz yönde etkilediğini, gencin dıştan yönetilen bağımlı bir kişilik yapısı geliştirdiğini saptamıştır.

4.Dengesiz-Kararsız Tutum: Bu tutumda anne baba arasında görüş ayrılığı olabileceği gibi anne ya da babanın gösterdikleri değişken davranış biçiminde de görülebilir. Anne baba, çocuğun yanında, çocuk konusunda birbirlerini eleştirirler. Birinin olumlu yaklaşımını diğeri olumsuz olarak değerlendirir. Davranışın uygun ya da uygun olmayan sınıfına girmesi anne babanın ruh haline göre değişir. Çocuk hangi davranışın ne zaman ve nerede istenmediğini anlayamaz. Çocuk davranışın doğru ya da yanlış oluşunu değil ne zaman yaparsa cezadan kurtulacağını düşünür. Çocukta değerler sisteminin oluşması engellenir. Çocuk kendisiyle ve anne babasıyla çatışır (Aydoğmuş ve ark., 1990; Erginel,1996; Yavuzer, 1999).

5. İlgisiz Tutum: Kontrol ve kabul-ilginin çok düşük düzeyde bulunduğu çocuk yetiştirme tutumudur. Anne baba çocuğa ayıracağı zamanı, çocuğu ile kuracağı ilişkiyi en aza indirmeye çalışır. Anne baba çocuğun ilgi ve gereksinimlerinden habersizdir. Çocuğa sevgi göstermediği gibi kontrol de uygulamaz. Çocukta istenilen davranışların yerleşmesi için herhangi bir pekiştirme kullanılmaz. Çocuk anne babayı rahatsız etmediği sürece çocukla ilgili sorun yoktur. Rahatsız ettiğinde ise çocuğa karşı düşmanca bir tavır takınılır (Yavuzer, 2003). Anne baba çocuğu ihmal eder, hatta psikolojik açıdan reddeder. İlgisiz tutumun uç noktasında çocuk istismarı görülmektedir.

Çocuk kendisi hakkında olumlu görüşler geliştiremez. Kendini değersiz hisseder. Benlik saygısı düşüktür. Okulda başarılı olamaz. Yanlış arkadaşlar edinir. Çocuk anne babanın ilgisini çekmek için kötü davranışlar sergiler. Madde kullanımı görülebilir. İlgisiz tutumla yetiştirilen çocukta suç işleme oranı artmıştır (Yavuzer, 2003). Ulusoy ve ark., (2005), tarafından yapılan çalışmada otoriteyi hiç kullanmayan ilgisiz ebeveynlerin ergenlerin intihar da dahil pek çok sapmış davranışa yönelmelerine neden olan aile ortamını oluşturdukları belirlenmiştir.

6.Demokratik (Yetkin) Tutum: Kontrolün ve kabul-ilginin birlikte ve dengeli bir şekilde görüldüğü çocuk yetiştirme tutumudur. Çocuğun görüşlerine değer verilir, bağımsızlığı desteklenir. Çocuğun kişiliğine saygı gösterilir. Anne baba kendi haklarını ve çocuğun haklarını korur. Anne baba iyi birer model olarak istenilen davranışları öğretmeye çalışır. Demokratik tutumda işbirliği ve paylaşım vardır (Aydoğmuş ve ark., 1990; Haktanır, 2007; Yavuzer, 2003; Yörükoğlu, 2004).

Çocuğa sevgi karşılıksız verilir. Anne baba çocuğun ilgi ve gereksinimlerine duyarlıdır. Çocuğun ilgilerini göz önünde tutarak onun yeteneklerini geliştirecek ortam hazırlar. Vereceği sorumluluğun çocuğun yetenek ve kapasitesini aşmamasına özen gösterir. Çocuğa deneme ve yanılma payı bırakılır (Cüceloğlu, 2000; Eldeleklioğlu, 2004).

Anne baba çocuktan olgun davranış talebinde bulunur, standartları belirler ve bunu çocuğa açıklar. Kesin sınırlamalar yerine çocuğa seçenekler sunulur. Kurallara uyum sağlaması için çocuk desteklenir. Kurallar çocuğun yaşına ve kişilik yapısına uygundur. Ceza verileceğinde nedeni açıklanır ve hatayı telafi edici ceza uygulanır (Öksüz, 2002; Özgür ve Özgür, 1994; Potts ve Mandleco, 2002; Yavuzer, 2001; Yörükoğlu, 2004).

Çocuğun benlik saygısı yüksektir (Erbil, Divan ve Önder, 2006). Sorumluluk duygusu gelişmiştir. Ahlaki değerleri kazanmıştır. İç kontrolü yüksektir. Denemekten ve başarısız olmaktan korkmaz. Kendine güvenir. Başarı düzeyi yüksektir. Hayal gücü yüksek, sabırlı ve meraklıdır. Çocuk dünyaya ve insanlara olumlu gözle bakar. Kişilerarası ilişkileri gelişmiştir. Duygu ve düşüncelerini ifade edebilir. İşbirliğine açıktır. Grup içinde lider konumunda, atılgan ve aktiftir. Sosyal olarak uyumludur. Duygusal açıdan dengeli ve mutlu bir birey olur (Eldeleklioğlu, 1994; Haktanır, 2007; Yörükoğlu, 2004).

ANNE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARINI ETKİLEYEN ETMENLER

Çocuk yetiştirme sürecinde annenin eğitim durumu, geliri, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti, sosyo ekonomik faktörler gibi değişkenlerinde ana babalık stiline etki ettiği üzerine çalışmalar vardır (Maccoby ve Martin,, 1983).

Genç anneler, özellikle ergenlik döneminde anne olanlar, çocuk yetiştirme konusunda isteksiz davranabilir ve çocuklarına aşırı beklenti koyabilirler. Genç yaşta olmak, annenin çocuğu kabul etmemesine, çocuğuna ilgisiz davranmasına neden olabilir (Ayyıldız, 2005; Dekovic ve Gerris, 1992; Grigorenko ve Sternberg, 2000; Mızrakçı, 1994).

Eğitim düzeyi yüksek olan anne babalar çocuklarının gelişimi için çocuğa özgürlük verilmesi gerektiğine inanırlar ve kendilerini yönetmelerine önem verirler. Çocuk yetiştirmede ana hedefin disiplin olmaması gerektiğini düşünürler. Eğitim düzeyi düşük olan anne babalar ise geleneksel çocuk yetiştirme tutumlarına bağlı kalmaktadırlar (Ayyıldız, 2005; Dekovic ve Gerris, 1992; Grigorenko ve Sternberg, 2000; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1998; VonDerlippe, 1999). Pektaş ve Özgür (2005) yaptıkları çalışmada annenin eğitim düzeyinin düşük olması durumunda çocuğun daha fazla anne baba reddi algıladığını ortaya koyulmuşlardır.

Çalışan anne geleneksel çocuk yetiştirme değerlerinden uzaklaşmakta ve demokratik tutum göstermektedir. Buna karşılık annenin işinden memnun olmadığı ve iş yerinde stres yaşadığı durumlarda çocuğu ile ilişkisi olumsuz etkilebilir. Çalışan anne çocuğunu ihmal ettiğini düşünerek kendini suçlayabilir. Bundan kurtulmak için çocuğuna aşırı izin verici ya da aşırı koruyucu davranabilir (Ayyıldız, 2005; Dekovic ve Gerris, 1992; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1998; Von Der Lippe, 1999). Haktanır ve Baran (1998), araştırmalarında annesi çalışan gençlerin çalışmayanlara göre ebeveynlerini daha demokratik olarak algıladıkları saptanmıştır.

Annenin mesleği etkinliklere katılmasına ve kişisel gelişimine olanak sağlayan nitelikte ise anne çocuğuna karşı daha demokratik davranmaktadır. Annenin mesleki eğitimi çocuk yetiştirme konusunda bilgili olmasını sağlayabilir (Çetinkaya ve Başbakkal, 2005). Çocuk sağlığı ve hastalıkları kliniğinde çalışan ve çocuğu olan hemşirelerin çocuk yetiştirme tutumlarını incelemişlerdir. Mesleki derneklere üye olma, kongrelere ve kişisel gelişim için etkinliklere katılmanın çocuk yetiştirme tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.

Sosyoekonomik yönden üst düzeyde olan anne babalar, alt düzeydekilere göre otoriteye daha az önem vermekte, eşitliği, bağımsızlığı, girişimciliği daha önemli görmektedirler. Çocuklarıyla sözel iletişim kurmaktadır. Olanakların kısıtlı olduğu çevrede çocuğa karşı daha olumsuz yaklaşmaktadır (Ayyıldız, 2005; Grusec, 2007; Haktanır, 2007; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1998; Recebov, 2000). Örneğin düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip annelerin yüksek sosyo ekonomik düzeye sahip annelere göre; çocuklarına daha az sıcak ve daha sert davrandıkları, otoriter çocuk yetiştirme disiplinini daha fazla kullandıkları, çocuklarıyla ilgili daha az gelişimsel beklentilere sahip oldukları, daha az bilişsel uyaran sağladıkları bulunmuştur (Shafiq, 2010).

İl merkezinde yaşamış olan annelerin sosyokültürel düzeylerinin daha yüksek olacağı düşünülmektedir. Küçük yerleşim birimlerinde geleneksel değerler ön plana çıkmaktadır. İl merkezinde yaşamış olan annelerin çocuklarına karşı daha demokratik tutumda olmaları beklenir (Ömeroğlu, 1998).

Çekirdek ailede eşler ilişkilerini kendi aralarında düzenleyebilirler. Çocuklarını kendi görüşleri doğrultusunda yetiştirebilirler. Buna karşılık çekirdek ailede anne çalışıyorsa çocuğun bakımı sorun olabilir (Ayyıldız, 2005; Tortumluoğlu, 1999). Geniş aile kişisel özgürlüğü kısıtlayıcı ve gelişimi engelleyici bir yapıya sahiptir. Ailede büyük ebeveyn bulunması annenin aile içinde sıkıntı ve stres yaşamasına, dolayısıyla bu olumsuz duygularını çocuğuna yansıtmasına neden olmaktadır. Geniş ailede çocuğa bir kişi ceza verirken diğer kişinin cezayı onaylamaması şeklinde tutarsızlık yaşanabilir. Büyük ebeveynlerin çocuğa aşırı hoşgörü göstermeleri ve onu şımartmaları çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir (Gürsoy ve Coşkun, 2006; Yörükoğlu, 2004).

Ailenin dağılması durumunda çocuklar genellikle anne ile birlikte kalmaktadır. Anne eşin desteğinden yoksunsa, evin yükünü tek başına taşımak zorunda kaldığı için çocuklarıyla ilişkisini sağlıklı yürütemez. Çocukların babadan ilgi ve sevgi görmemesi çocuğun kişiliğini olumsuz yönde etkiler. Türk toplumunda babanın otoriteyi temsil etmesi, babanın yokluğunda annenin bu rolü üstlenerek çocuğuna karşı otoriter davranmasıyla sonuçlanabilir (Ayyıldız, 2005; Mızrakçı, 1994).

Çocuk sayısı arttıkça anne babanın çocuğa ayırdığı zaman ve gösterdiği ilgi azalır. Anne baba çocuğu yeterince dinleyemez, çocuk kendini ifade edemez. Küçük ailelere göre çıkan problemler daha yoğun yaşanır (Aydoğmuş ve ark., 1990; Ayyıldız, 2005; Dekovic ve Gerris, 1992; Haktanır, 2007; Mızrakçı, 1994; Ömeroğlu, 1998; Yavuzer, 2003).

Doğum sırasıyla, annenin aşırı koruması arasında ilişki olduğu, tek çocukların daha fazla korunduğu, ebeveynlerin her ikisi tarafından da en çok korunan çocuğun, en son çocuk olduğu bulunmuştur (Someya ve ark., 2000). Haktanır ve Baran (1998), ailedeki çocuk sayısı arttıkça gençlerin ebeveynlerinin tutumunu daha otoriter ve ilgisiz olarak algıladıklarını belirlemişlerdir.

ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMININ EVRELERİ

Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0 – 18 ay)

Temel güven duygusu sadece başkalarından elde edilen güvenilirlik değil aynı zamanda kişinin kendi güvenilirliğini oluşturduğu duygudur. Güven duygusu doğumla beraber başlar bebeklik dönemi boyunca devam ederek yaşamın ilk yıllarında oluşmaya devam eder. Bu dönemde bebeğin temel ihtiyaçlarının altını değiştirme, karnını doyurma, kucağa alma gibi ihtiyaçlarının hemen karşılanmasıyla ve aile bireylerinin bebeğe karşı olumlu iletişim ve bağının kurulması ile bebekteki güven duygusu oluşmaya başlamaktadır.

Bebegin gelişimine uygun ilgi gösterilmezse, temel ihtiyaçları ihmal edilir ya da zamanında ve yeterli derecede sağlanmazsa güvensizlik duygusu oluşmaktadır. Temel güven duygusu oluşmayan çocukların ilerleyen yaşlarda sosyal ilişki kurmakta sıkıntı yaşayan güvensiz bireyler olabileceği belirtilmektedir. Her ne kadar bireyin güven duygusu çocukluk döneminde gelişmemiş olsa da bunu ileriki yaşlarda kurmuş olduğu sağlıklı ilişkiler ve kişilerle telafi edip sağlıklı ve sosyal ilişkiler kurabilen, kendine güvenen bir birey olması da mümkündür (Arslan, 2008).

Özerkliğe Karşı Utanç ve Şüphe (1,5 – 3 yaş)

Bu dönem bebeğin fiziksel beden gelişiminin hız kazandığı kas sisteminin geliştiği dönemdir. Bebek bu dönemde yürümeye, konuşma gibi faaliyetleri yapmaya başlayacak ve anal kontrolü sağlama yetisi kazanacaktır. Bu dönemde bebek her ne kadar bağımsız bir şekilde özgürce hareket edebileceğini öğrense de anne ve babadan ya da bakım veren kişiden ayrılma kaygısı veya anal kontrolü sağlamada

başarısız olma korkusu çocukta öz güven kaybına neden olabilir. Bu nedenle çocuğun, özerkliğini kazanması için karşılaştığı engellerle ve zorluklarla nasıl başa çıkabileceği öğretilirken anne - babanın desteğinin çocuğa fark ettirilmeden verildiği müdahaleler uygulanmalıdır. Engelleri kaldırıcı ya da sorunu çözücü olarak değil hissettirilmeden yapıldığı bir tutum doğru olmalıdır. Çünkü çocuğu aşırı bir şekilde koruyup kollayarak gözetmek çocuğun gelişimini engellemektedir. Çevresindeki uyaranları keşfetmesine, tanımlamasına izin verilmeyen, tuvalet eğitimi esnasında katı ve cezalandırıcı bir tutuma maruz kalan çocuklarda utanç ve şüphe duygusu gelişmektedir. Ayrıca bu çocuklar ileride de başkalarına bağımlı bir birey olarak yaşamaları büyük olasılıkla yaşanacak olan durumdur. Çocuk bu evrede nasıl bir kimliğe sahip olacağını öğrenmektedir. Bu dönemde, bireyselleşme hareketleri gelişmeye başlayacağı neyse o oym düşünmesine hâkim olmaya başlar. Bu dönem çocuğun oyun dönemidir. Bu nedenle çocuk kendi kendine ya da çevresinde bulunan diğer kişi ve eşyalarla oyunlar oynamaya başlar (Arslan,2008).

Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3 – 6 yaş)

İkinci evrede çocuk nasıl bir insan olacağını fark etmeden sorgulamaya geçer. Çevresiyle ve arkadaşlarıyla olan ilişkisini ailesinden aldığı örnekler doğrultusunda şekillendirmektedir. Bu dönemde çocuklarda cinsiyet gelişiminin başlamaktadır ve farklı bir cinsiyetin olduğunu fark ederek cinsiyet organlarıyla ilgili meraklarını giderme çabası içinde olduğunu vurgulanmıştır. Bu dönemde aile bireyleri tarafından yaklaşım özenli ve bilinçli olmalıdır çünkü çocuğun hem sosyal ilişkilerini geliştirmede hem de cinsiyet gelişiminde yanlış eğitim yöntemleri uygulanması çocukta suçluluk duygusunun oluşmasına neden olabilir. Bu dönemde bireyin yeni bir çevreyle karşılaşması da davranışlarını şekillendirmektedir. Bu yaşlarda anaokuluna başlayan çocuğun davranışları yeni bir boyut kazanır ve eğer çocuğa girişimcilik duygusu aşılanabilmişse çocukta hayal ettiği kişi olacağına dair düşünce gelişmiş olur (Arslan, 2008).

Çalışkanlığa Karşı Yetersizlik Duygusu (6 – 11 yaş)

Bu dönemde çocuk kendisini öğrendikleriyle bir bütün olarak algılamaya başlamaktadır. Erikson çocuğun bu dönemde öğrenmeye istekli ve hazır bir şekilde olduğunu vurgulamıştır. Hatta bu hazır oluş çocuğun bu zamana kadar hiç olmadığı derecede yüksek bir hazır oluşturmaktadır. Bu dönem çocuğun öğrenim çağına girdiği dönemdir. Bu dönemde çocuğun disiplin, görev paylaşımı, bir şeyleri başarma duyguları çok yoğundur. Okul ortamında öğrendiklerini uygulayan çocuğun bir şeyler üretme, başarılı olma ve bunun sonucunda takdir edilme ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Çocuk bu dönemde akranları arasında da fark edilmek ister. Akranları arasında da en iyi olmak için çaba sarf eder. Çocuğun bu dönemdeki yoğun merak duygusu iyi yönetilmelidir. Çocuğun bu enerjisi ve doyurulmaz merak duygusu akranlarıyla iletişim kurma ve sosyal çevreyi keşfederek ilişkilerinde başarılı olmak için kullanılmasına teşvik edilmelidir. Çevresinden destek gören çocuğun öz saygısı artmakta ve çocuk

daha çok çalışmaya yönelmekteyken desteklenmeyen çocuk ise yaptıklarının değersiz olduğuna inanmaktadır. Bu dönemde çocuk yaptıklarıyla takdir gördükçe çalışkanlık duygusu artacak ve gelişecektir. Yaptığı işler karşılığında takdir görmeyen ve eleştirilen çocuk başarısız ve beceriksiz olduğu duygusunu içselleştirecektir. Engellenen takdir edilmeyen ve yeterince ödüllendirilmeyen çocuk bu duyguları yoğun bir şekilde yaşamaya devam edecektir. Çocuk çalışkanlık duygusunu yaparak, yaşayarak, ödüllendirerek ve takdir görerek bu dönemde kazanır. Erikson yetişkinlik hayatındaki çalışkanlığın ya da çalışmaya karşı tutumların bu dönemde kazanıldığını vurgulamıştır (Arslan, 2008).

Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12 – 21 yaş)

Bu dönem artık çocuk için yetişkinliğe geçiş basamağı olarak görülür. Gençlik dönemi ve kimlik karmaşasının olduğu bir dönem olarak görülür. Eğer önceki özdeşimler birleştirilemezse kimlik karmaşası ortaya çıkmaktadır. Eğer bu dönem kimlik gelişimi başarılı bir şekilde geçerse bireyin kendine güvenen bir kişi olabileceğini ve kendinden emin bir şekilde yaşamını başarılı bir şekilde sürdürebileceğini vurgulamaktadır. Erikson bu dönemle ilgili ek olarak şu bilgiyi vermektedir, eğer kimlik oluşumunu başarıyla tamamlayamayan birey ne yapacağına karar vermekte zorlanıyorsa, girdiği işlerde başarısız olup bocalayabileceğini, yetişkin olduğunda çocuk davranışlar sergileyebileceğini belirtmektedir. Bu dönemi başarıyla geçiremeyen kişi bunun izlerini yetişkinlik hayatında kimlik gelişimini tamamlayamayıp, kimlik bocalaması yaşayan bir birey yetişkinlik yaşamı boyunca bu sorunu çözmek için uğraşacaktır. Örneğin ne yapmak istediğine karar veremeyen, bir işten diğerine atlayan, sürekli iş değiştirip düzenli bir şekilde çalışmakta zorlanan kişilerin henüz kimlik karmaşasını çözemeyen kişilerdir (<http://www.cocukgelisimi.gen.tr/cocuk-gelisimi/sosyalgelisim/418-ericsona-gore-psikososyal-gelisim-evreleri.html>).

Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık (Yalnızlık) (21 – 30 yaş)

Bir önceki evrede başarılı bir kimlik oluşturan birey bu evrede çevresiyle, hatta kendisiyle psikolojik yakınlık kurmaya başlamaktadır. Ergenlik döneminde kimliğine kavuşan kişi, artık kimliğini kaybetme korkusu yaşamaz dostluk, arkadaşlık ilişkileri gelişir. Özellikle karşı cinsle ilişkilerde sevgi ve arkadaşlık önemli yer edinmiştir. Bu dönemde birey eş seçimini yaparak kendi ailesini oluşturmak için adım atar. Bu dönemde karşı cinsle ya da kendi cinsleriyle yakınlık kurmada başarısız olan bireyler kendini yalıtılabilmekte, çevreyle yüzeysel ilişkiler kurabilmektedir (<http://www.cocukgelisimi.gen.tr/cocuk-gelisimi/sosyalgelisim/418-ericsona-gore-psikososyal-gelisim-evreleri.html>)

Üretkenliğe Karşı Verimsizlik (Durgunluk) (30 – 65 yaş)

Bu evrede söz edilen üretkenlik sadece çocuk sahibi olarak gerçekleşmemekte aynı zamanda geleceğe inanmakla, türlere inanmakla ve başkalarının gelişimine de önem vermekle gerçekleşmektedir. Eğer

bundan önceki dönemler sağlıklı bir şekilde geçirildiyse, üretkenlik dönemi bireylerin kendi fikirleri ve kendi çabalarıyla yeni güncel ürünleri ortaya çıkarabildiği özgün ve üretmeyi seven bir dönemdir. Fakat bu dönemde amaç sadece yeni ürünler, fikirler ortaya çıkarmak değil aynı zamanda ortaya çıkarılan ürünlerin, fikirlerin değerlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Bundan bir önceki evreyi başarıyla atlatamayan bireyler üretkenliğin tam tersi işe yarayamama duygusu ile kendilerini kötü hissedeceklerdir. Bu da bireylerin durgunluk dönemine geçmesine neden olmaktadır. Durgunluk dönemindeki bireylerin kurduğu iletişim ve ilişkilerin temelleri güçsüzdür ve her şeyden önce kendi çıkarlarını ve kendi doyumlarını önemsemektedirler. Bu dönem sağlıklı geçiriliyorsa bireyin başarısını çevresiyle de paylaşım verimli olacağı bir evredir. Birey bir bakıma kendi kişisel deneyimlerini çevreye aktaran bir öğretici olarak öğretmen rolü üstlenmiştir. Ancak bu dönemden önceki dönemler olumsuz geçmişse bu döneme yansımaları şu şekilde olacaktır, işe yaramama duygusuna kapılarak çevreye karşı durgunluk dönemine girebilir ve çevreye duyarsız kalabilir (Arslan, 2008)

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (65 yaş ve sonrası)

Bireyler yaşamlarının bu son evrelerinde yaşamları boyunca yaptıklarıyla yüzleşirler. Diğer yedi evreyi başarıyla geçen ve üretken olduğuna kanaat getiren bireyler kendileriyle hesaplaşıp benlik bütünlüğüne ulaşabilirler. Kendisiyle yüzleşerek üretken bir kimliğe sahip olamadığını gören bireyler ise umutsuzluğa düşebilir. Bu sebeple de bu dönem bireyin kendisiyle baş başa kaldığı bir dönemdir. Erikson'un psikososyal gelişim kuramına göre birey her bir basamakta birbirine zıt iki özellikle karşılaşmaktadır ve bu iki zıt özellikten toplumun sosyal yapısına uyacak seçeneğe ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak her birey bu dönemleri başarıyla atlatamamaktadır. Çünkü her birey birbirinden farklı olduğu gibi, her bireyin kendi içlerindeki özellikleri ve davranışları beklentileri de birbirinden farklıdır. Her bireyin öğrenme özellikleri, zihinsel süreçleri, duyguları ve problem çözme becerileri birbirinden farklıdır. Özetle, her bireyin psikolojik, zihinsel, duygusal olarak birbirlerinden farklı olması kriz dönemlerini farklı şekilde sonuçlandırmasına neden olmaktadır. Bireyin kimlik arayışı yaşam boyu sürse de bu kimlik arayışı en çok ergenlik döneminde dikkat çekmektedir. Çünkü bu dönemde birey bir yandan toplumun sosyal beklentilerine ayak uydurmaya çalışırken bir yandan da biyolojik değişimlerle baş etmek zorundadır. Bu yüzden ergenlik dönemi içerisindeki bireylerde bir takım uyum sorunları görülebilmektedir. Ergenlik döneminde bireyin bir yandan toplumun değerlerle bütünleşmeye çalıştığını, diğer bir yandan da kendini diğer bireylerden ayrı bir birey olarak algılamaya çalıştığını vurgulamıştır. Ailesinden ve çevresinden yeterli desteği gören bireylerin kendi bireysel farklılıklarını ve özelliklerini toplumun sosyal beklentileriyle eşleştirerek uyumlu davranışlar sergileyebildiğini, ailesi ve çevresi tarafından hoşgörülle karşılanmayan bireylerin ise toplumun değer yargılarına ters düşecek davranışlar geliştirerek gerek ailede gerekse toplum içinde uyumsuz davranış gösteren bireylere dönüşebileceğini belirtilmiştir (Arslan,2008).

BÖLÜM II:BAĞLANMA STİLLERİ VE PSİKOSOSYAL GELİŞİM

BÖLÜMÜN HEDEFİ	Velilere bağlanma kuramları hakkında bilgi vermek ve kendi bağlanma stillerinin çocukları ile aralarındaki bağlanma stilini etkilediğini fark ettirmek çocuklarının var olan davranışları ve kişilik özelliklerinin kaynağı hakkında düşünmelerini sağlamak.
TEMEL ADIMLAR	• Isınma Oyunu (Kendi Sıfatını Bul)• Bağlanmanın Tanımı Tarihçesi• Bağlanma Kuramları• Bağlanma Türleri• Anne Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumları• Donuk Yüz Deneyi(Deney Videosu)• Erickson'un Psikososyal Gelişim Evreleri• Değerlendirme Etkinliği
GEREKLİ ARAÇLAR	• Boş Kağıt• Kalem• Isınma Etkinliği İçin Bir Rulo Tuvalet Kağıdı(Gerekirse Kullanılacak)

1. ADIM: GİRİŞ

- ✓ Öncelikle, velilere eğitimin amacı ve içeriğinden bahsedin ve sununun akışını gösterin bunun dışında videolar ve etkinliklerden bahsederek içerikleri hakkında bilgi verin.
- ✓ Tanışma (ısınma) oyunları bir topluluktaki kişilerin birbirleriyle ve eğitimciyle tanışmasını ve grup dinamiğinin oluşturulmasını sağlamak amacıyla uygulanmalıdır.

Bugün 90 dakika boyunca sürecek olan Sağlıklı Bağlanma Eğitimi gerçekleştireceğiz. Sağlıklı Bağlanma Eğitiminin amacı, bebekle bakım veren arasında gelişen bağlanma sürecinde, güvenli bağlanmanın bebekte güven duygusunu geliştirirken, diğer bağlanma türlerinin bebek üzerindeki etkilerinin yaşamının ilerleyen yıllarında ilişkilerini ve kişilik oluşumunu nasıl etkilediği konusunda siz velilere farkındalık kazandırmaktır. Kuramcılara göre sosyal ilişkilerin başlangıç noktasını oluşturan anne-bebek bağlanması gelecekteki ilişkiler için anahtar rolü oynuyor. Bakım veren annelik rolündeki kişinin ya da annenin, kendi yaşam deneyimleri, mizaç özellikleri, kendi ailesi ve annesi ile olan ilişkisi, hayata dair gözlemleri de anne bebek bağlanmasında çok etkin rol oynamaktadır. Aile tüm ilişkilerin temelini atıldığı, sosyal ve toplumsal kuralların davranış kalıplarının öğrenildiği ilk yerdir. Bebeklikten itibaren gelişen süreçte çocuğun evde, babası ve kardeşleriyle kurmuş olduğu ilişki kalıbı yani aile içi davranış şekilleri çocuğun toplum içindeki rollerde edineceği davranış kalıplarını belirler. Bu davranış kalıplarının oluşmasının en temelinde ise bebeğin annesi ile olan bağlanması yer alır. Çalışmanın bu bölümünde bağlanma kuramının tarihçesi, bağlanma kuramcıları ve bağlanma türleri hakkında bilgi verilecektir. Kendi bağlanma stiliniz ve çocuğunuzu büyütürken uyguladığınız bağlanma modelini fark etmenizi benzerlikler ve farklılıklarla beraber kullanmış olduğunuz bağlanma modelini değerlendirmeniz amaçlanmaktadır.

2. ADIM: ÇALIŞMA: KENDİ SIFATINI BUL

Küçük Grup İçin Isınma Etkinliği Uygulaması

Grup daire olur. Burada birinci üye isminin baş harfiyle başlayan ve kendine yakıştırdığı bir sıfat söyler ve adını söyler, ikinci üye birinci üyenin adını ve sıfatını söyler, üçüncü üye birinci üyenin sıfat ve adı, ikinci üyenin sıfatı ve adı sonra da kendine ait sıfat ve adını söyler. Grup tamamlanana kadar devam edilir. (Örnek: Birinci üye; Akıllı Ayşe, İkinci Üye; Akıllı Ayşe, Becerikli Bahar, Üçüncü Üye; Akıllı Ayşe, Becerikli Bahar, Üçüncü Üye; Akıllı Ayşe, Becerikli Bahar, Meraklı Melahat...)

Büyük Grup İçin Alternatif Isınma Etkinliği Uygulaması

Bu çalışmada bir rulo tuvalet kağıdı veya atık kağıt malzemeler kullanılır. Katılımcı rulodan kaç parça kağıt kopardıysa önce ismini söyleyerek kendisi ile ilgili kopardığı kağıt sayısı kadar kendisiyle ilgili bir özellik söyler ve kağıt rulosunu gruptan başka bir üyeye doğru atar ve o üye kendini tanıtmaya başlar.

- ✓ Velilere bağlanmanın tanımının ne olduğunu sorun, yanıtları aldıktan sonra siz açıklama yapın.

Bebek, dünyaya geldiğinde genetik olarak programlanmış bir bağlanma ilişkisinin içine doğar. Bebek bakım veren kişi ile etkileşimlerini sağlayarak, dünyayı keşfetme ve gelecekte yaşayacağı olumsuz durumlarda kendi kendini yatıştırma gücünü bulabileceği güvenlik ve iyilik duygusu barındırılmalıdır. Bebekle bakım veren arasında etkileşimi sağlayacak olan emme, dokunma, izleme, gülümseme, ağlamadır. Bu bölümde velilere bebeğin karnını doyurma, sevgi, altını değiştirme gibi temel ihtiyaçlarının bakım veren tarafından giderilmesinin bağlanmanın temellerini oluşturduğu bilgisi verilerek, ihtiyaçların sağlıklı bir şekilde giderilmesi bebek ile bakım veren arasında güven duygusunu oluşturduğu belirtilmelidir.

3. ADIM: BAĞLANMA KURAMLARI

- ✓ Velilere bağlanma kuramları hakkında kısaca bilgi verin.

Bu bölüm kullanılan bilgilerin kuramsal çerçeveye dayandığını belirtmek amacıyla oluşturulmuştur. Bilimsel ve kuramsal bilgiler terimlere boğmadan anlaşılır ve basit bir dil kullanarak ve günlük hayatla ilişkilendirilerek velilere aktarmanız beklenmektedir. Bu adımı oldukça kısa tutmanız önerilir, kuramlarda vurgulanan görüşler bir sonraki adım olan bağlanma türleri basamağında işlenecektir.

4. ADIM: BAĞLANMA TÜRLERİ

- ✓ Velilere bağlanma türleri hakkında bilgi verilir. Verilen bilgiler doğrultusunda kendi bağlanma stilini değerlendirebilmesi ve çocuğu ile kurmuş olduğu bağlanma modelini fark etmesi amaçlanmaktadır.

Bu bölüm çalışmanın kalbini oluşturan veliler üzerinde farkındalık yaratması amaçlanan ana bölümdür. Bu nedenle bağlanma kuramlarının türlerinin iyi açıklanması gereklidir. Her ailede bebek ve bakım veren arasında gelişen çeşitli bağlanma modellerinin olabileceği bunun çok farklı türlerinin olduğu ancak kaynaklar en yaygın olarak kullanılan tutumları dört başlık altında toparlayarak incelemiştir. Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere dört bağlanma stilinin detaylı bir şekilde anlatılması ve ebeveynlerin hem kendi bağlanma stillerini hem de çocuklarıyla kurmuş oldukları bağlanma stilini fark etmesi amaçlanmıştır.

5.ADIM: ANNE BABALARIN ÇOCUK YETİŞTİRME TUTUMLARI

- ✓ Ebeveynlere çocukla kurmuş oldukları iletişim şeklinin tutumları oluşturulduğu bilgisi verilir. Verilen bilgiler doğrultusunda ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını değerlendirebilmeleri amaçlanmıştır.

Bu bölüm çalışmanın kalbini oluşturan bağlanma türlerinin bakım veren ve çocuk arasında nasıl oluştuğunu netleştirmek amacıyla oluşturulmuştur. Bebek ve anne arasında doğumla beraber başlayan ilişki, bakım veren kişiyle de devam eder. Bu nedenle anne, baba ve bunların dışında bebekle ilgilenen bakım veren başka bir kişi varsa bebekle kurdukları iletişim ve davranışlar oldukça önemlidir. Bu tutum ve davranışlarla şekillenen bağlanma tarzı bebeklik döneminde kurulan ilk ilişkiyle başlamakta ve çocukluk döneminde devam etmektedir. Anne babanın ve varsa başka bir bakım verenin çocukla kurmuş olduğu iletişim şekli bağlanma stilini belirleyen çok önemli bir unsurdur.

6.ADIM: DONUK YÜZ DENEYİ

- ✓ Velilere Amerikada 1970 yılında Gelişim Psikoloğu **Dr. Edward Tronick'in** yapmış olduğu ve anne (bakım veren) bebek etkileşiminin önemini sözsüz bile ne kadar etkili ve önemli olduğunu ispatlamak için yapılmış olan bir deney izleteceğinizden bahsedin.

Bebeklerle ilgili çalışmalarla tanınan Amerikan gelişim psikoloğu Dr. Edward Tronick tarafından 1970 yılında gerçekleştirilen deney İngilizce “Still Face Experiment” olarak bilinmektedir. Gelişim psikolojisi açısından oldukça önemli bir deneydir. Anne ve bebek etkileşimi, bağlanma teorisi konularında bizlere önemli veriler sunmaktadır. Deney bir bebeğin bakıcısının 3 dakikalık hareketsiz yüz ifadesine karşı tepkisini, konu almaktadır. Deneyin başında anne (bakım veren) bebeğe çok ilgi göstermekte ve bebeğin yüzündeki ifadeden durumdan çok memnun olduğu anlaşılmaktadır. Bir süre sonra Bakıcıya hareketsiz yüz ifadesi için talimat verilir ve bakıcı 3 dakika boyunca hareketsiz donuk bir yüz ifadesi sergiler. Yani jest, mimik, tebessüm, konuşma vs. yapmamaktadır. Bebeğin davranışlarına karşı bakıcı tepkisiz kalmaktadır. Bebek zamanla ilk halindeki sevincini üzüntüye bırakır. Diğer bir tabirle içi daralır. Tepkisiz geçen sürecin sonuna doğru bebek bağırır.

Sonuç:

Gelişim kuramlarına baktığımızda hepsinde güven, sevgi, bağlanma kavramları yer almaktadır. Bebek sevginin bedensel olarak yansıtılması sosyal ve psikolojik gelişime çok fazla etki etmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç da bir bakıcının (anne veya ilgilenen kişi) bebeğe karşı bu konuda özenli davranması gerektiğidir. Bu deneyden de görüldüğü gibi bakım veren ile sağlıklı bir ilişki kurmanın sonucunda daha sağlıklı bireyler yetişecektir. Ayrıca bu deney bebek üzerinde yapılmış olsa bile düşündüğümüzde biri bize tepkisiz bir şekilde davranırsa sinirlenir hatta çıldırabiliriz. Örneğin çiftler birbirlerine sevgilerini karşılıklı olarak yansıtmazsa etkileşim olmayacağı için araları bozulabilir.

7.ADIM: ERİCK ERİCSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI

- ✓ Bu bölüm anne baba tutumlarının etkisiyle oluşmuş bağlanma stillerinin çocuğun psikososyal gelişimini nasıl etkilediğini ebeveynlerine fark ettirmek amacıyla, psikososyal gelişim özelliklerinin ve bu dönemde çocukların ihtiyaç duyduğu iletişim şeklinin tutum ve davranışların uygun olan şekilde çocuğa gösterilmesini amaçlamaktadır.

Psikososyal gelişim kuramı doğumdan itibaren başlayan özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde önemli bir yere sahip olan, kişilik gelişimini belli yaş aralıklarını dikkate alarak ayırmış aşamalı bir kuramdır. Bu eğitim modülünde kuramın tamamı anlatılmayacaktır. Gelişim dönemi olarak şuan içinde buldukları aşama ve öncesine yer verilecektir. taşımaktadır. Bağlanma ilk olarak fizyolojiktir. Daha sonrasında bebekle kurulan ilişki iletişim ve çocukluk döneminde annenin babanın kullanmış olduğu tutum ve davranışlar çocuğun psikososyal gelişimini ve kişilik özelliklerine etki etmektedir. Annenin (bakım veren) davranışları kestirilebilirse çocuk dünyaya güvenle bakar, fakat anne tutarsız ve davranışları kestirilebilir değilse çocuk tedirgin, her şeyden korkan ve zarar gören bir çocuk haline gelir. Çocuk diğer insanlarla nasıl ilişki içinde olacağını, anneye(bakım veren) bakarak öğrenir. Bu sebeple çocuğun sosyalleşme aşamasının ilk yeri olan okul ortamındaki davranışları ailenin tutum davranışları ile çocuğun bağlanma stili psikososyal gelişiminde önemli yere sahiptir. Eğitimci bu bilgiyi verdikten sonra kuramsal açıklamaya geçmelidir.

8.ADIM: DEĞERLENDİRME ETKİNLİĞİ

- ✓ Eğitimci bu etkinliği katılımcıların kendini değerlendirmesi amacı ile yaptırır. Anlatılanlardan neler öğrendiklerini kendilerine tespit ettirmek ve çocuklarıyla kurmuş oldukları bağlanma stilini fark ettirmek amaçlanmıştır.

Velilerden ellerindeki boş kağıtları kalemle çizgi çizerek 5 e bölmeleri istenir. Dört bölüme başlık olarak bağlanma stillerinin türleri yazılır. Her bir başlığın altına o bağlanma stiliyle ilgili akıllarında kalan kilit kelime ve cümlelerin yazılması istenir. Beşinci bölüme ise çocuklarıyla kurmuş oldukları iletişimden yola çıkarak tutum ve davranışlarını değerlendirmelerini hangi anne baba tutumunu sergilediklerini kısaca davranışları da yazarak belirtmeleri istenir. Beşince bölümde yazmış oldukları çocuk yetiştirme tutumlarını dört bağlanma stilinden hangisine girmiş olabileceğinin değerlendirmesinin yapılması ve uygun olan bağlanma stiliyle eşleştirilmesi istenir. Grupta paylaşmak isteyen gönüllülerden yapılan eşleştirmeler dinlenir. Kullanılması gereken doğru anne baba tutumları ve sağlıklı bağlanma stili hakkında geri dönüt verilerek etkinlik sonlandırılır.

Kaynakça

- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, an attachment; a teoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 969-1025.
- Ainsworth, M. D. S. (1992). A consideration of social referencing in the context of attachment theory and research. In S. Feinman (Ed.) *Social Referencing and The Social Consruction of Reality*, (pp. 349-367). New York: Plenum.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Akkapulu E. (2005). *Ergenin sosyal yetkinlik beklentisini yordayan bazı değişkenler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Alexandler, R., Feeney, J., Hohaus, L. ve Noller, P. (2001). Attachment styles and coping resources as pridictors of coping strategies in the transition to parenthood. *Personal Relationships*, 8, 137-152.
- Arend, R., Gove, F. L. ve Sroufe, L. A. (1979). Continuity of individual adaptation from infancy to kindergarten: a predictive study of eco-resiliency and curiosity in preschoolers. *Child Development*, 50, 950-959.
- Arslan, E. (2008). *Bağlanma stilleri açısından ergenlerde Erikson'un psikososyal gelişim dönemleri ve ego kimlik süreçlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aydoğmuş, K., Batlaş, A., Batlaş, Z. ve ark. (1990). *Ana baba okulu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ayyıldız, T. (2005). *Zonguldak il merkezinde 0-6 yaş çocuğu olan annelerin çocuk yetiştirme tutumları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karaelmas Üniversitesi, Zonguldak.
- Bartholomew, K. ve Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of four category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2) 226-308.
- Baumrind, D. (1971). Harmonious parents and their preschool children. *Developmental Psychology*, 4(1), 99-102.

- Baumrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist*, 35 (7), 639-652.
- Bell, L., St-Cyr Tribble, D., Paul, D. ve Long, A. (1998). A concept analysis of parent-infant attachment, *J Adv Nurs*, 28 (5): 1071-1081
- Benoit, D. ve Parker, K. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child Development*, 65, 1444-1456.
- Berlin, L. J. ve Cassidy, J. (2003). “Mothers” self-reported control of their preschool childrens emotional expressiveness: A longitudinal study of associations with infant mother attachment and childrens emotion regulation. *Social Development*, 12, 477-495.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss: Cilt 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol. II. Separation anxiety and anger*. United States of America: The Tavistock Institute of Human Relations.
- Bowlby, J. (1980). “Attachment and Loss”: Vol. III. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment And Bowlby: Vol. 1. Attachment*. NewYork: Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and MaryAinsworth .*Development Psychology*, 28, 759-775.
- Caye, J., Cooke, L., McMahon, J. ve Karen, R. (1992). Effect of attachment and seperation, children’s services, practice notes, for North Carolin’s child welfare workers. *From the NC Division of Social Services and the Family and Children Resource Program*, 2(4), 1-3.http://sswnt7.sowo.unc.edu/ferp/Cspn/vol2_no4/cspnv2-4pdf
- Collins, N. L. (1996). Working models of attachment: Implications for explanation, emotion and behaviour. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71 (4) ,810-832.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranış*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Çamurlu-Keser, C. (2006). *Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinde çocuğun bağlanma düzeyine etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çetinkaya, B. ve Başbakkal, Z. (2005). Çocuk sağlığı ve hastalıkları kliniklerinde çalışan hemşirelerin benlik saygısı düzeylerinin ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21, 47-57.
- Çoban, A. (2003). *Doğum sonrası anne-yeni doğan etkileşimini etkileyen bazı etmenlerin incelenmesi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir.
- Dekovic, M. ve Gerris J.R. (1992). Parental reasoning complexity, social class and child rearing behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 675- 685.
- Eldeleklioğlu, J. (2004). Çocuklarda özgüven gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 111-121.
- Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P. (2006). Ergenlerin benlik saygısına ailelerinin tutum ve davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (10), 7-15.
- Erginel, A. (1996). *Ailede ve okulda çocuk yetiştirme.* Lefkoşa: Erginel Yayınları.
- Feeney, J.A. (2000). Implications of attachment style for patterns of health and illness. *Child Care Health Dev.* 26 (4), 277-280.
- Ferketich, S.L, Mercer, R.T. (1995a). Parental-infant attachment of experienced and inexperienced fathers during infancy, *Nursing Research*, 44 (1), 31-37.
- Ferketich, S.L. ve Mercer R.T. (1995b). Predictors of role competence for experienced and inexperienced fathers, *Nursing Research*, 44 (2), 89-95.
- Foster, R.L.R, Hunsberger, M.M. ve Anderson, J.J.T. (1989). Family- centred nursing care of children, London: WB Saunders Company.
- Fraley, R. C. ve Shaver, P. R. (1998). Airport separations: A naturalistic study of adult attachment dynamics in separating couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1198-1212.

- Frankel, K. A. ve Bates, J. E. (1990). Mother-toddler problem solving: Antecedents in attachment, home behavior, and temperament. *Child Development*, 61, 810-819.
- Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (2001). *Çocuk ve ergen gelişimi*. Ankara, İmge Kitabevi.
- George, C. ve Solomon, J. (1996). Representational models of relationships: Links between caregiving and attachment. *Infant Mental Health Journal*, 17, 198-216.
- Goulet, C., Bell, L., St - Cry Tribble, D., Paul, D. ve Lang, A. (1998). A Concept analysis of parent-infant attachment. *Journal of Advanced Nursing*, 28(5), 1071-1081.
- Görgü, E. (2015). *Okula devam eden 5-6 yaş grubu çocukların bağlanma biçimleri ve sosyal davranışları ile annelerinin bağlanma biçimi ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Grigorenko, E.L. ve Sternberg, R.J. (2000). Elucidating the etiology and nature of beliefs about parenting styles. *Developmental Science*, 3, 93-112.
- Grusec J. (2007). *Parents attitudes and beliefs: Their impact on children's development*. centre of excellence for early childhood development. encyclopedia on early childhood development. URL: <http://www.excellence-earlychildhood.ca/documents/GrusecANGxp.pdf>
- Gürsoy, F. ve Coşkun, T. (2006). Büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların aile ortamlarını değerlendirmeleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 151-164.
- Haktanır, G. (2007). *Sağlıklı ana-baba tutumları*. URL: <http://ankukolej.k12.tr/yaz1.php>
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5, 134-141.
- Hazan, C. ve Shaver, P.R. (1987). Romantic love conceptualizing as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (3), 511-524.

- Hazan, C. ve Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*, 5, 1-22.
- İlaslan, Ö. (2009). *Çocukların bağlanma davranışlarının özlük nitelikleri ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Knox, J. (1999). The relevance of attachment theory to a contemporary Jungian view of internal world: internal working models, implicit memory and internal objects. *Journal of Analytical Psychology*, 44, 511-530.
- Kozłowska, K. ve Hanney, L. (2002). The network perspective: An integration of attachment and family systems theories. *Family Process*, 41, 285-312.
- Lieberman, A. F. (1977). Preschoolers' competence with a peer: Relations with attachment and peer experience. *Child Development*, 48(4), 1277-1287.
- Lieberman S. (1979). A transgenerational theory, *Journal of Family Therapy*, 1, 347-360.
- Maccoby, E.E. ve Martin, J.A.(1983). *Socialization in the context of the family: Parent child interaction*. Handbook of Child Psychology, In Mussen P. (Ed.), Handbook of Child Psychology, New York, Wiley.
- Main, K., Kaplan, N. ve Cassidy, J. (1985) Security in infancy, childhood and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of The Society for Research in Child Development*. 1-2 (209), 66-104.
- Matas, L., Arend, R. A. ve Sroufe, L. A. (1978). Continuity of adaptation in the second year: The relationship between quality of attachment and later competence. *Child Development*, 49, 547-556.
- Mercer, R.T. ve Ferketich, S.L. (1994). Maternal–infant attachment of experienced and inexperienced mothers during infancy, *Nursing Research*, 43(6), 344-351.
- Mızrakçı, Ş. (1994). *Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarına etki eden faktörler: Demografik özellikleri, kendi yetiştiriliş tarzları, çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve çocuğun mizacına ilişkin algıları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Mikulincer, M. (1998). Attachment working models and the sense of trust: An exploration of the interaction goals and affect regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1209-1224.
- Mikulincer, M. ve Florian, V. (2001). Attachment style and affect regulation: Implications for coping with stress and mental health. G. Fletcher ve M. Clark, (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Interpersonal processes içinde (537-557)*. Oxford, UK: Blackwell.
- Mikulincer, M. ve Shaver, P. R. (2007a). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change*. New York: Guilford Press.
- Novak, J.C. ve Brom B. (1999). Maternal and child health nursing, *Ninth Edition*, Mosby, 489-490.
- Orta, İ.M. ve Sümer, N. (2016). Anne duyarlılığı ve erken dönem bağlanma-temelli ebeveynlik destek ve müdahale programları. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (38), 54-73.
- Öksüz, Y. (2002). Ergenin kişilik gelişiminde ebeveynin rolü, *Milli Eğitim Dergisi*, 155-156.
- Ömeroğlu F. (1998). *Okul öncesi dönemde çocuğun terbiyesinde annenin rolü ve annelerin çocuk yetiştirme tutumları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Önder, A. ve Gülay, H. (2007). Ebeveyn kabul red teorisi ve bireyin gelişimi açısından önemi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 20-28.
- Özgür, S. ve Özgür, T. (1994). *Sosyal Pediatri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Papalia, D.E., Olds, S. W. ve Feldman, R.D. (2004). *A Child's World*, NY: The McGraw-Hill Companies.
- Parke, R.D., Ornstein, P.A., Rieser, J.J., Zahn-Waxler, C. (1994). *A century of developmental psychology, inge, bretherton., the origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth*, Chapter 15, APABOOKS, s. 431-471.

- Peck, S. D. (2003). Measuring sensivity moment-by-moment: A microanalytic look at the transmission of attachment. *Attachment & Human Development*, 5, 38-63.
- Pektaş, İ., ve Özgür, G. (2005). İlköğretim öğrencilerinin anneleri ile olan ilişkilerini algılayışları ve bu ilişkiyi etkileyen etmenlerin incelenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 21, 13-27.
- Potts, N.L. ve Mandlco, B.L. (2002). *Pediatric Nursing. Caring for Children and Their Families*. Delmar Thomson Learning, 66-77.
- Poyraz, H. ve Özyürek, A. (2005). *Okul öncesi 5-6 yaş çocukların problem davranışları ve ebeveynlerin disiplin yöntemlerinin incelenmesi*. URL: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/166/orta3-ozyurek.htm>. Erişim Tarihi: 10.01.2007.
- Recebov, R. *Algılanan ana-baba davranışları (Kültürlerarası bir karşılaştırma)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sabatier, C. ve Lannegrand-Willems L. (2005). Transmission of Family Values and Attachment. *A French Three-Generation Study Applied Psychology: An International Review*, 54 (3), 378–395.
- Seven, S. (2006). *Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Shafiq, M. (2010). *Anne çocuk bağlanması ve aile durumu*. (Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Simpson, J. A., Rholes, W. S. ve Nelligan, J. S. (1992). Support seeking and support giving within couples in an anxietyprovoking situation: The role of attachment styles. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62, 434-446.
- Someya, T., Uehara, T., et al. Effects of gender difference and birth order on perceived parenting styles, measured EMBU scale, in Japanese two-sibling subjects. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 54, 77-81.
- Soysal, A. S., Ergenekon, E. ve Aksoy, E. (1999). Yenidoğan döneminde hastanede uzun süreli tedavi görmesinin bağlanma örüntüsü üzerine etkileri: Bir olgu sunumu, *Klinik Psikiyatri*, 2: 266-270.

- Söhmen, T. (2002). *Çocuk ruhsal gelişiminin temel ilkeleri*, <http://www.gata.edu.tr/dahilibilimler/cocukruh/gelisim.htm>
- Steingberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S. ve Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65, 754-770.
- Sümer, N. ve Cozzarelli, C. (2004). The impact of adult attachment on partner and self attributions and relationship quality. *Personal Relationships*, 11, 355-371.
- Svanberg, O. G. (1989). Attachment, resilience and prevention. *Journal of Mental Health*, 7 (6), 543-578.
- Tortumluoğlu, G. (1999). *Annelerin aile kavramını algılaması ve bunun çocuk yetiştirme tutumuna etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Turner, P. J. (1991). Relations between attachment, gender, and behavior with peers in preschool. *Child Development*, 62(6), 1475-1488.
- Ulusoy, M.D., Demir, N. ve Baran A.(2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3.
- Von Der Lippe, A. (1999). The impact of maternal schooling and occupation on child rearing attitudes and behaviours in low income neighbourhoods in Cairo, Egypt. *International Journal of Behavioral Development*, 23, 703-729.
- Waters, E ., Wippman, J. ve Sroufe, L. A. (1979). Attachment, positive affect, and competence in the peer group: Two studies in construct validation. *Child Development*, 50, 821-829.
- Weinfeld, N. S., Sroufe, L. A., Egeland, B. ve Carlson, E. A. (1999). The nature of individual differences in infant-caregiver attachment. J. Cassidy ve P. R. Shaver, (Eds.), *Handbook of attachment içinde* (68-88). New York: Guilford.
- Whaley, L.F. ve Wong, D.L. (1987). *Nursing care of infants and children*. Toronto: The CV Mosby Company.

- Yavuzer, H. (1999). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2003). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yeşilyaprak, B. (1993). Kişilik gelişiminde ailesel faktörlerin etkisine ilişkin bir araştırma. *Aile ve Toplum Bilim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3, 1-16.
- Yılmaz, A. (1999). Çocuk yetiştirme tutumları: Kuramsal yaklaşımlar ve görgül araştırmalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(1) 99-118.
- Yörükan, T. (2011). *Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yörükoğlu, A.(2004). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Web:<http://www.cocukgelisimi.gen.tr/cocuk-gelisimi/sosyalgelisim/418-ericsona-gore-psikososyal-gelisim-evreleri.html>,14.12.2018,saat 21.16